

Strategia ochrony

8 OBOWIĄZUJĄCE UWARUNKOWANIA PRAWNE FUNKCJONOWANIA OBSZARÓW NATURA 2000

8.1 Uwarunkowania wynikające z ustawy o ochronie przyrody

Ideą funkcjonowania sieci Natura 2000 jest zintegrowanie priorytetów ochrony przyrody z celami ekonomicznymi społeczności lokalnych. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880, z 2005 r. Nr 113, poz. 954 i Nr 130, poz. 1087, z 2007 r. Nr 75, poz. 493, Nr 176, poz. 1238 i Nr 181, poz. 1286, z 2008 r. Nr 154, poz. 958, Nr 199, poz. 1227, Nr 201, poz. 1237 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97,) nie kataloguje, jak w przypadku pozostałych form ochrony przyrody, obowiązujących na terenie obszarów Natura 2000 zakazów. Zgodnie z art. 33 ust. 1 cyt. wyżej ustawy dozwolona jest każda działalność i aktywność gospodarcza pod warunkiem jednak, że nie będzie znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:

- 1) pogarszać stanu siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 lub
- 2) wpływać negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000 lub
- 3) pogarszać integralności obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Należy podkreślić, że przytoczony zapis odnosi się do przedsięwzięć i planów, które **mogą znacząco oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000**.

W przytoczonym zapisie należy zwrócić uwagę na wyróżnione słowa:

- **mogą oddziaływać** – wykluczone są nie tylko plany lub przedsięwzięcia, które na pewno wywołają negatywne skutki, ale również te, co do których nie można wykluczyć możliwości wystąpienia negatywnego oddziaływania (zasada przezorności),
- **znacząco oddziaływać** – istotny jest zakres i siła oddziaływania planu lub przedsięwzięcia - dopuszczone są te, których oddziaływanie nie będzie znaczące.

Należy przy tym zauważyć, że nie ma znaczenia, gdzie będzie realizowany plan lub przedsięwzięcie – wykluczone są te z nich, które mogą negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, niezależnie, czy są realizowane w granicach obszaru Natura 2000, czy poza nimi. Ważne jest też powiązanie danego planu lub przedsięwzięcia z innymi istniejącymi i planowanymi przedsięwzięciami. W sytuacji, gdy pojedyncze przedsięwzięcie nie będzie oddziaływać znacząco na cele ochrony obszaru Natura 2000, jego realizacja jest dopuszczona. Natomiast, gdy w wyniku skumulowanego oddziaływania z innymi istniejącymi

i planowanymi przedsięwzięciami oddziaływanie to będzie znaczące, wówczas realizacja przedsięwzięcia nie będzie możliwa.

Ostatecznie, decyzja co do możliwości realizacji planu lub przedsięwzięcia, które nie są związane z ochroną obszaru, a które mogą znacząco oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, podejmowana jest w wyniku przeprowadzenia procedury oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227).

Ustawa o ochronie przyrody, zgodnie z dyspozycją Dyrektywy Ptasiej i Dyrektywy Siedliskowej, przewidziała jednak odstępstwa od tej ogólnej zasady w szczególnych warunkach i po wypełnieniu ściśle określonej procedury: przeanalizowania wariantów alternatywnych, a jeśli ich nie ma, a przedsięwzięcie musi być zrealizowane ze względu na nadrzędny cel publiczny (w tym również ekonomiczny i społeczny) – niezbędne jest podjęcie przez inwestora działań kompensujących dla zachowania spójności i właściwego funkcjonowania sieci Natura 2000 (art. 34 ustawy o ochronie przyrody).

Powstrzymanie się od wszelkich działań mogących pogorszyć stan przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000 w jednakowy sposób odnosi się do formalnie wyznaczonych obszarów Natura 2000, jak również obszarów projektowanych. W przypadku analizowanego obszaru ustalenie to dotyczy zarówno ptaków chronionych w granicach obszaru specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego, jak i siedlisk przyrodniczych chronionych w granicach specjalnego obszaru ochrony siedlisk „Dolina Noteci”.

Wszelkie inne plany i przedsięwzięcia niepowodujące znaczącego oddziaływania na cele ochrony obszaru Natura 2000 są dopuszczone. Nie wprowadza się również ograniczeń w prowadzeniu działalności związanej z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalności gospodarczej, rolnej, leśnej, łowieckiej i rybackiej, a także w amatorskim połowie ryb, jeżeli nie oddziałują one znacząco negatywnie na cele ochrony obszaru Natura 2000 (art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody).

Z drugiej strony, ustawa o ochronie przyrody przewiduje możliwość wypłaty świadczeń finansowych dla właścicieli i posiadaczy gruntów z tytułu konieczności dostosowania działalności gospodarczej, rolnej, leśnej, łowieckiej lub rybackiej do wymogów ochrony obszaru Natura 2000 oraz rekompensat za utracone dochody wynikające z wprowadzonych ograniczeń (art. 36 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody).

8.2 Uwarunkowania wynikające z prawa miejscowego

Znaczna część ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” pokrywa się z granicami Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Noteci”, dla którego podstawę prawną funkcjonowania stanowi rozporządzenie nr 25/07 Wojewody Wielkopolskiego z dn. 31 października 2007 r. w sprawie obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Noteci” (Dz. Urzęd. Woj. Wlkp. Nr 170, poz. 3714) i Nadnoteckim Obszarem Chronionego Krajobrazu, dla którego podstawę prawną funkcjonowania stanowi rozporządzenie nr 11/2005 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dn. 9 czerwca 2005 r. w sprawie obszaru chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. 72, poz. 1375 z późn. zm.).

W granicach ostoi zlokalizowane są również rezerваты przyrody: „Borek” (aktualna podstawa prawna - rozporządzenie Nr 100/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dn. 3 listopada 2006 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Borek” - Dz. Urzęd. Woj. Kuj.-Pom. Nr 138, poz. 2063) i „Łąki Ślesińskie” (aktualna podstawa prawna - zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dn. 26 marca 1975 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody – M. P. Nr 11, poz. 64).

Cytowane wyżej akty prawne dają prawne podstawy do egzekwowania ochrony również w odniesieniu do przedmiotów ochrony w granicach ostoi.

8.3 Założenia strategii ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” wynikające z obowiązujących uwarunkowań prawnych

Powyższe uwarunkowania formalne miały istotny wpływ na sposób formułowania i zakres obowiązywania ustaleń planu ochrony dla ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”. Do najważniejszych założeń, wynikających z tych uwarunkowań, przyjętych przy formułowaniu zapisów planu ochrony należą:

1. Warunki zachowania integralności ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” stanowią warunek utrzymania właściwego stanu ochrony zarówno populacji ptaków i ich siedlisk chronionych z mocy Dyrektywy Ptasiej, jak i siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk chronionych z mocy Dyrektywy Siedliskowej. Powinny one zostać zaadaptowane do planów ochrony obszarów Natura 2000 „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” oraz „Dolina Noteci”.

2. Działania ochronne nakierowane są na gatunki ptaków będące przedmiotem ochrony w granicach ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”, czyli są istotne z punktu widzenia celów ochrony obszaru. Ochrona pozostałych gatunków ptaków powinna być realizowana w ramach powszechnie obowiązujących przepisów dotyczących ochrony gatunkowej.
3. Działania ochronne nakierowane na siedliska przyrodnicze będące przedmiotem ochrony w ostoi „Dolina Noteci”:
 - a) jeśli mają istotne znaczenie jako siedliska ptaków - zaadaptowane zostały do planu ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”,
 - b) jeśli ich celem jest jedynie utrzymanie we właściwym stanie siedlisk przyrodniczych - powinny zostać uwzględnione w planie ochrony ostoi „Dolina Noteci”.
4. Przy projektowaniu ochrony siedlisk w dolinie rzecznej uwzględniono zmienność w czasie położenia i wielkości poszczególnych płatów i ich typów ze względu na naturalne oddziaływanie rzeki i procesy sukcesyjne.
5. Działania ochronne odnoszą się do otoczenia ostoi, o ile ich realizacja sprzyja utrzymaniu lub poprawie właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”.
6. Zadania ochronne dotyczące zapobiegania pogorszeniu stanu ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” odnoszą się do istniejących i potencjalnych przewidywalnych zdarzeń.
7. Plan ochrony nie ustala bezpośrednio zakazu lokalizacji określonych inwestycji. W dokumentacji do planu ochrony wskazano natomiast, które typy inwestycji, lub które konkretne lokalizacje mogą być zagrożeniem dla zachowania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony. Powinny być one szczególnie wnikliwie oceniane na etapie wydawania decyzji administracyjnych.
8. Działania ochronne, a także ograniczenia w użytkowaniu terenów wchodzących w granice ostoi, nie powtarzają zapisów obowiązujących w momencie sporządzania niniejszej dokumentacji rozporządzeń i zarządzenia dotyczących obszaru chronionego krajobrazu oraz rezerwatów przyrody.

9 STRATEGIA OCHRONY

9.1 Przedmioty ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” są gatunki spełniające następujące kryteria:

- 1) gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, które otrzymały ocenę co najmniej „C” (rozdz. 4.1.4),
- 2) gatunki spoza Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, kwalifikujące się do kryterium C3,
- 3) najliczniejsze w czasie migracji gatunki kwalifikujące omawiany fragment doliny Noteci do sieci Natura 2000 na podstawie kryterium C4.

Na podstawie aktualnej wiedzy są to następujące gatunki (pogrubioną czcionką zaznaczono gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej):

1. Łabędź niemy *Cygnus olor*
2. **Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus***
3. **Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus***
4. Gęś białczelna *Anser albifrons*
5. Gęś zbożowa *Anser fabalis*
6. Płaskonos *Anas clypeata*
7. Krzyżówka *Anas platyrhynchos*
8. Świstun *Anas penelope*
9. **Bocian biały *Ciconia ciconia***
10. **Bąk *Botaurus stellaris***
11. **Bączek *Ixobrychus minutus***
12. **Czapla biała *Egretta alba***
13. **Bielik *Haliaetus albicilla***
14. **Błotniak stawowy *Circus aeruginosus***
15. **Derkacz *Crex crex***
16. **Zielonka *Porzana parva***
17. Łyska *Fulica atra*
18. **Żuraw *Grus grus***
19. Czajka *Vanellus vanellus*

20. Siewka złota *Pluvialis apricaria*
21. Biegus zmienny *Calidris alpina*
22. Łęczak *Tringa glareola*
23. Rybitwa czarna *Chlidonias niger*
24. Podróżniczek *Luscinia svecica*
25. Gąsiorek *Lanius collurio*

Sieć Natura 2000 jest w założeniu spójną siecią. Dlatego, dla zaplanowania ochrony poszczególnych przedmiotów ochrony dokonano oceny ich stanu nie tylko na obszarze objętym planowaniem, ale oceniono znaczenie zasobów na rozpatrywanym obszarze dla zachowania zasobów krajowych. Wyniki tej oceny posłużyły do określenia priorytetów przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego” (Tab. 47).

Tab. 47. Priorytetyzacja przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego”

		Zasoby w granicach ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego”			
		mocne	przeciętne	slabe	niejasne, wątpliwe
Unikatowość stanowiska / populacji	Jedynie w Polsce				
	Jedno z kilku w Polsce				
	Jedno z wielu w Polsce, lecz istotne jakościowo	łabędź niemy** łabędź krzykliwy** łabędź czarnodzioby** czapla biała** podróżniczek* bocian biały*** bielik** żuraw*** derkacz* siewka złota** łączak** biegus zmienny**			
	Jedno z wielu w Polsce	gęś zbożowa** gęś białoczelna** płaskonos** świstun** krzyżówka** łyska** czajka**	bąk* bączek* błotniak stawowy* zielonka* rybitwa czarna* gąsiorek*		

Oznaczenia: * - celem ochrony jest populacja lęgowa
 ** - celem ochrony jest populacja niełęgowa
 *** - celem ochrony jest zarówno populacja lęgowa jak i niełęgowa

Siedliska i gatunki, dla których obszar ma kluczowe znaczenie dla zachowania ich polskich zasobów; od powodzenia ochrony w tym obszarze zależy zachowanie gatunku / typu siedliska w Polsce.
Siedliska i gatunki lokalnie bardzo ważne. Obszar jest istotny dla zachowania polskich zasobów.
Inne lokalnie ważne siedliska i gatunki. Obszar wnosi istotny wkład w zachowanie polskich zasobów.
Siedliska i gatunki lokalnie mniej istotne. Obszar nie ma większego znaczenia dla zachowania ich polskich zasobów, choć może mieć znaczenie dla zachowania pełnej różnorodności.

W granicach ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” priorytetem jest ochrona gatunków związanych ze stawami rybnymi (łąbędź niemy, łąbędź czarnodzioby, łąbędź krzykliwy, bąk, czapla biała, płaskonos, świstun, krzyżówka, bielik, błotniak stawowy, żuraw, łyska, zielonka, biegus zmienny, czajka, rybitwa czarna, podróżniczek), z otwartymi, ekstensywnie użytkowanymi łąkami kośnymi (derkacz, bocian biały, a w okresie wędrówek także łąbędź krzykliwy, gęś zbożowa i białoczelna, łączak, siewka złota), z zadrzewieniami i zakrzewieniami o charakterze lęgowym (żuraw, podróżniczek) oraz starorzeczami i dolami potorfowymi (bąk, błotniak stawowy, zielonka, podróżniczek).

9.2 Ocena stanu ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Dla wszystkich gatunków ptaków stanowiących przedmioty ochrony w ostoi dokonano autorskiej oceny stanu ochrony. Ocena ta polegała na:

- 1) określeniu lub oszacowaniu liczebności i rozmieszczenia gatunku w obszarze oraz trendu zachodzących zmian tej liczebności, a także określeniu lub oszacowaniu cech populacji gatunku, wyrażonym za pomocą wskaźników odnoszących się do populacji gatunku,
- 2) określeniu wielkości i jakości płatów siedliska gatunku, w porównaniu z cechami siedliska gatunku typowymi dla właściwego stanu ochrony, wyrażonym za pomocą wskaźników wielkości i jakości siedliska gatunku,
- 3) określeniu szans zachowania gatunku w przyszłości,
- 4) ocenie parametrów wymienionych w pkt 1-3 i łącznej ocenie stanu ochrony gatunku w obszarze.

Stan ochrony populacji poszczególnych gatunków scharakteryzowany został trzema podstawowymi parametrami:

- 1) parametr 1: populacja,
- 2) parametr 2: siedlisko,
- 3) parametr 3: szanse zachowania gatunku.

Każdy z parametrów został oceniony w skali: FV = właściwy, U1 = niezadowalający, U2 = zły.

Parametr „populacja” został oceniony według następującej skali:

FV (właściwy)	U1 (niezadowalający)	U2 (zły)
Liczebność jest stabilna w dłuższym okresie czasu (mogą występować naturalne fluktuacje) oraz populacja wykorzystuje potencjalne możliwości obszaru oraz struktura wiekowa, rozrodczość i śmiertelność prawdopodobnie nie odbiegają od normy	Liczebność wykazuje powolny trend spadkowy lub liczebność jest znacznie niższa od potencjalnych możliwości obszaru lub struktura, rozrodczość albo śmiertelność są antropogenicznie zaburzone	Liczebność wykazuje silny trend spadkowy lub struktura wiekowa, rozrodczość i śmiertelność są zaburzone w sposób zagrażający powstaniem takiego trendu w najbliższej przyszłości

Do oceny naturalności lub zaburzenia cech populacji przyjęto specyficzne dla każdego gatunku zestawy wskaźników.

Parametr „siedlisko” został oceniony według następującej skali:

FV (właściwy)	U1 (niezadowalający)	U2 (zły)
Wielkość wystarczająco duża i jakość odpowiednio dobra dla długoterminowego przetrwania gatunku	Wielkość i jakość siedliska antropogenicznie pogorszona tak, że nie jest optymalna dla gatunku	Wielkość zdecydowanie zbyt mała lub jakość niewątpliwie nie zapewniająca długoterminowego przetrwania gatunku

Do oceny wielkości i jakości siedliska przyjęto specyficzne dla każdego gatunku zestawy wskaźników.

Parametr „szanse zachowania gatunku” został oceniony według następującej skali:

FV (właściwy)	U1 (niezadowalający)	U2 (zły)
Brak istotnych negatywnych oddziaływań i nie przewiduje się większych zagrożeń w przyszłości, nie obserwuje się negatywnych zmian w populacji i siedlisku. Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat jest niemal pewne.	Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat nie jest pewne, ale jest prawdopodobne, o ile uda się zapobiec istniejącym negatywnym oddziaływaniom i przewidywanym umiarkowanym zagrożeniom.	Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat będzie bardzo trudne, silne negatywne zmiany w populacji i siedlisku lub przewidywane znaczne zagrożenia w przyszłości (praktycznie nie do wyeliminowania).

Łączna ocena stanu ochrony danego przedmiotu ochrony została wyprowadzona z trzech powyższych parametrów według sztywnego schematu wnioskowania:

- jeżeli choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U2, to ocena globalna = U2,
- jeżeli nie zachodzi powyższe, ale choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U1, to ocena globalna = U1,
- jeżeli nie zachodzi powyższe (tj. wszystkie trzy parametry są ocenione jako FV), to ocena globalna = FV.

Wyniki oceny stanu ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” zestawiono w tabeli 48.

Tab. 48. Stan ochrony gatunków ptaków będących przedmiotem ochrony w ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Przedmiot ochrony	Populacja	Siedlisko	Szanse zachowania gatunku	Ocena globalna
Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Łabędź czarnodzioby <i>Cygnus columbianus</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Gęś zbożowa <i>Anser fabalis</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Gęś białoczelna <i>Anser albifrons</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Świstun <i>Anas penelope</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Czapla biała <i>Egretta alba</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)

Przedmiot ochrony	Populacja	Siedlisko	Szanse zachowania gatunku	Ocena globalna
Blotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Zielonka <i>Porzana parva</i>	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Łyska <i>Fulica atra</i>	U1 (niezadawalający)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)
Derkacz <i>Crex crex</i>	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Żuraw <i>Grus grus</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Biegus zmienny <i>Calidris alpina</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Łęczak <i>Tringa glareola</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)	FV (właściwy)
Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)
Gąsiorek <i>Lanius collurio</i>	FV (właściwy)	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U1 (niezadawalający)

Właściwy stan ochrony odnotowano u 11 z 25 gatunków będących przedmiotami ochrony. Są to głównie gatunki migrujące związane ze stawami rybnymi. Jednakże część migrantów korzystająca ze stawów otrzymała ocenę U1. Są to głównie ptaki korzystające ze stawów wówczas, kiedy bardzo często są już one opróżnione z wody bądź jeszcze nie napełnione – w październiku-listopadzie oraz w marcu (łabędź krzykliwy i czarnodzioby, gęsi zbożowe i białoczelne). Ocenę U1 otrzymała także rybitwa czarna, w przypadku której obserwuje się trendy spadkowe w całym kraju. Podobną niezadawalającą ocenę otrzymał podróżniczek, mimo zanotowanego wzrostu liczebności i bardzo wysokiej liczebności. Zmiany w rolnictwie (m.in. uruchomienie płątności bezpośrednich oraz różnych mechanizmów zachęcających do intensywnej produkcji rolnej powodują, że bardzo realnym zagrożeniem dla tego gatunku będzie w przyszłości (czego symptomy obserwujemy już dzisiaj) usuwanie podmokłych zakrzewień i zadrzewień w ramach uproduktywiania nieużytków. To zagrożenie dotyczy także gąsiorka.

9.3 Właściwy stan ochrony

9.3.1 Właściwy stan ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Właściwy stan ochrony gatunków ptaków (art. 5 pkt 24 ustawy o ochronie przyrody), które są przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 został zdefiniowany następująco: „suma oddziaływań na gatunek, mogąca w dającej się przewidzieć przyszłości wpływać na rozmieszczenie i liczebność jego populacji na terenie kraju lub państw członkowskich Unii Europejskiej lub naturalnego zasięgu tego gatunku, przy której dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało”.

Kryteria właściwego stanu ochrony gatunków zwierząt powinny odnosić się do trzech cech:

- 1) liczebności populacji,
- 2) cech populacji gatunku, np. rozrodczości, śmiertelności, struktury wieku i płci,
- 3) zasobów ilościowych i cech jakościowych siedliska gatunku.

W przypadku ptaków do określenia właściwego stanu ochrony proponuje się wykorzystanie stosunkowo łatwej w pomiarach cechy, jaką jest liczebność populacji. Właściwa wielkość populacji (referencyjna wielkość populacji) została wyznaczona (Tab. 49) przy uwzględnieniu następujących kryteriów:

- 1) za wartość referencyjną przyjmuje się liczebności gatunków uzyskane podczas inwentaryzacji wykonanej w latach 2008-2009 dla gatunków lęgowych oraz 2004-2009 dla gatunków niełgowych (z tego okresu pochodzą najbardziej dokładne i aktualne dane o liczebności poszczególnych gatunków ptaków),
- 2) uwzględniono naturalne fluktuacje liczebności wynikające m.in. ze stopnia uwilgotnienia doliny w danym roku. Z tego względu właściwa wielkość populacji może być mniejsza, niż stwierdzona podczas ostatniej inwentaryzacji,
- 3) obejmuje tylko gatunki będące przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000. Są to gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, które otrzymały ocenę C oraz niektóre gatunki spoza tego załącznika (kwalifikujące „Dolinę Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” jako obszar Natura 2000 na podstawie kryterium C3 i C4). W przypadku gatunków z kryterium C4 za cel ochrony obszaru Natura 2000 uznano grupę 9 gatunków charakteryzujących

- się najwyższą liczebnością podczas migracji (gęś zbożowa, gęś białoczelna, łabędź niemy, krzyżówka, świstun, żuraw, łyska, czajka, siewka złota),
- 4) pominięto gąsiorka, który gniazduje w dolinie Noteci licznie (nie jest także obecnie gatunkiem silnie zagrożonym w Polsce), a określenie całkowitej liczebności, a więc także wartości referencyjnych byłoby bardzo trudne i kosztowne.

Tab. 49. Referencyjna wielkość populacji gatunków ptaków będących przedmiotami ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego” (pogrubioną czcionką zaznaczono gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej)

Lp.	Gatunek	Właściwa minimalna wielkość populacji*
1	Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	2 000i
2	Łabędź czarnodzioby <i>Cygnus columbianus</i>	300i
3	Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	400i
4	Gęś białoczelna <i>Anser albifrons</i>	8 000i
5	Gęś zbożowa <i>Anser fabalis</i>	8 000i
6	Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	400i
7	Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	4 000i
8	Świstun <i>Anas penelope</i>	1 500i
9	Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	70p
10	Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	10m
11	Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>	3p
12	Czapla biała <i>Egretta alba</i>	150i
13	Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	1p / 50i
14	Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	10p
15	Derkacz <i>Crex crex</i>	80m
16	Zielonka <i>Porzana parva</i>	5p
17	Łyska <i>Fulica atra</i>	4 500i
18	Żuraw <i>Grus grus</i>	50p / 2 500i
19	Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	6 000i
20	Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i>	2 500i
21	Biegus zmienny <i>Calidris alpina</i>	250i
22	Łęczak <i>Tringa glareola</i>	250i
23	Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	10p
24	Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>	150m

Oznaczenia: p – liczba par (populacja lęgowa), m – liczba samców, i – liczba osobników (populacja migrująca)

Wskazane wyżej referencyjne wielkości populacji posłużą jako punkt odniesienia do oceny stanu zachowania przedmiotów ochrony oraz wyznaczenia granic akceptowalnego pogorszenia tego stanu. Umożliwią również ocenę poprawności i skuteczności prowadzonych działań ochronnych.

9.3.2 Warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony poszczególnych gatunków ptaków będących przedmiotami ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” zestawiono w tabeli 50.

Tab. 50. Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony gatunków ptaków będących przedmiotem ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Gatunek	Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony
łabędź niemy, łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, gęś białoczerna, gęś zbożowa, płaskonos, świstun, krzyżówka, czapla biała, łyska, biegus zmienny, czajka,	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni stawów rybnych, - prowadzenie gospodarki rybackiej uwzględniającej m.in. odpowiednie dla ptaków terminy napełniania i opróżniania stawów wody oraz zakres i terminy koszenia szuwarów, - umożliwienie okresowych zalewów doliny wodami wezbraniowymi Noteci,
bocian biały	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni łąk i pastwisk, - umożliwienie okresowych zalewów doliny wodami wezbraniowymi Noteci,
bielik	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni stawów rybnych, - prowadzenie gospodarki rybackiej uwzględniającej m.in. odpowiednie dla ptaków terminy napełniania i opróżniania stawów oraz zakres i terminy koszenia szuwarów, - obejmowanie miejsc gniazdowania ochroną strefową,
derkacz	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni łąk i pastwisk, - koszenie łąk po 1 sierpnia, - umożliwienie okresowych zalewów doliny wodami wezbraniowymi Noteci,
siewka złota, łączak	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni łąk i pastwisk, - umożliwienie okresowych zalewów doliny wodami wezbraniowymi Noteci, - utrzymanie dotychczasowej powierzchni stawów rybnych, - prowadzenie gospodarki rybackiej uwzględniającej m.in. odpowiednie dla ptaków terminy napełniania i opróżniania stawów wody oraz zakres i terminy koszenia szuwarów,

Gatunek	Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony
podróżniczek	<ul style="list-style-type: none"> - zachowanie roślinności krzewiastej wzdłuż rowów melioracyjnych oraz na brzegach wyrobisk potorfowych, - umożliwienie kontrolowanej eksploatacji torfu na wybranych obszarach jako czynnika środowiskotwórczego, - realizacja rozwiązań umożliwiających kontakt odciętych starorzeczy z wodami Noteci, - prowadzenie gospodarki rybackiej uwzględniającej m.in. odpowiednie dla ptaków terminy napełniania i opróżniania stawów oraz zakres i terminy koszenia szuwarów,
bąk, błotniak stawowy, żuraw, zielonka, rybitwa czarna	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie dotychczasowej powierzchni stawów rybnych, - prowadzenie gospodarki rybackiej uwzględniającej m.in. odpowiednie dla ptaków terminy napełniania i opróżniania stawów oraz zakres i terminy koszenia szuwarów, - umożliwienie okresowych zalewów doliny wodami wezbraniowymi Noteci, - realizacja rozwiązań umożliwiających kontakt odciętych starorzeczy z wodami Noteci, - umożliwienie kontrolowanej eksploatacji torfu na wybranych obszarach jako czynnika środowiskotwórczego,
gąsiorek	<ul style="list-style-type: none"> - zachowanie roślinności krzewiastej wzdłuż rowów melioracyjnych, dróg oraz na brzegach wyrobisk potorfowych.

9.3.3 *Właściwy stan ochrony siedlisk przyrodniczych wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej stanowiących siedliska zagrożonych gatunków ptaków oraz warunki jego utrzymania lub osiągnięcia¹*

2330 – Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi

Właściwy stan ochrony:

- utrzymujące się w dłuższej perspektywie czasowej inicjalne stadia rozwojowe,
- dominujące gatunki charakterystyczne dla wydm, tj.: szczytlicha siwa *Corynephorus canescens*, sporek wiosenny *Spergula morisonii*, chroszcz nagołodygowy *Teesdalea nudicaulis*, przetacznik Dillena *Veronica dilleni*, mietlica piaskowa *Agrostis vinealis*, chrobotki z rodzaju *Cladina* i *Cladonia*,
- siedliska zajmują 100% zachowanej dotychczasowo powierzchni lub ich powierzchnia zwiększa się,

¹ Zaproponowany właściwy stan ochrony siedlisk przyrodniczych i warunki jego osiągnięcia powinny zostać zaadaptowane do planu ochrony ostoi „Dolina Noteci” w części pokrywającej się z ostoją „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego”.

- brak drzew i krzewów lub powierzchnia przez nie zajęta nie przekracza 5% ogólnej powierzchni muraw,
- brak oznak wydobywania piasku oraz użytkowania rekreacyjnego (jazda quadami, biwakowanie itp.).

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Wprowadzenie zakazu zalesiania i użytkowania rekreacyjnego.
2. Usuwaniu siewek i podrostu drzew oraz krzewów z pozostawieniem pewnej ilości jałowca. Zabiegi te należy przeprowadzić w okresie zimowym.
3. W bogatszych florystycznie murawach porastających piaski bardziej utrwalone wskazany jest wypas owiec.

3150 - Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*

Podtyp 3150.2 – Starorzecza i drobne zbiorniki wodne

Właściwy stan ochrony:

- zapewniony kontakt starorzeczy z wodami zalewowymi rzek,
- poprawione właściwości fizyko-chemiczne wód (duża przezroczystość wody, umiarkowana eutrofia, niewielka ilość fitoplanktonu),
- stabilny poziom wody lub naturalnie zmienny poziom zwierciadła wody w starorzeczach,
- niezakłócony, spontaniczny rozwój roślinności z klasy *Phragmitetea* w strefie brzegowej,
- obecność roślinności wodnej ze związków *Potamion* i *Nymphaeion*, takich jak: zbiorowisko moczarki kanadyjskiej *Elodeetum canadensis*, włosienicznika krążkolistnego *Ranunculetum circinati*, rogatka sztywnego *Ceratophylletum demersi*, wywłócznika okółkowego *Myriophylletum verticillatae*, rdestnicy połyskującej *Potametum lucentis*, rdestnicy grzebieniastej *Potametum pectinati*, rdestnicy pływającej *Potametum natantis*, grążela żółtego i grzybieni białych *Nupharo-Nymphaeetum albae* oraz żabiścieku pływającego *Hydrocharitetum morsus-ranae*. Wyżej wymienione zbiorowiska roślinne nie zawsze występują razem w jednym zbiorniku,
- rodzimy skład ichtiofauny starorzeczy.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Koordynacja działań i współpraca instytucji, organizacji i samorządów lokalnych, w szczególności w zakresie zarządzania i ochrony zasobów wodnych.
2. Odstąpienie od budowy wałów przeciwpowodziowych, ewentualnie realizacja rozwiązań umożliwiających kontakt odciętych starorzeczy z wodami Noteci, np.: budowa polderów

lub przepustów umożliwiających okresowe zalewanie starorzeczy wodami wezbraniowymi rzek.

3.

6210 – Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*)

Podtyp 6210-3 Kwieciste murawy kserotermiczne

Właściwy stan ochrony:

- siedliska zajmują 100% zajmowanej obecnie powierzchni lub ich powierzchnia zwiększa się,
- dopuszcza się maksymalnie 10% udział roślinność krzewiastej (róże, głogi, tarnina, szakłak, jałowiec),
- dominujące gatunki charakterystyczne dla muraw: kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, poziomka twardawa *Fragaria viridis*, traganek pęcherzykowaty *Astragalus cicer*, żebrzyca roczna *Seseli annuum*, lebidka pospolita *Origanum vulgare*, czyściec prosty *Stachys recta*, rzepik pospolity *Agrimonia eupatoria*, marzanka barwierska *Asperula tinctoria*, przytulia północna *Galium boreale* i szalwia łąkowa *Salvia pratensis*.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Wprowadzenie zakazu zalesiania.
2. Usuwaniu siewek i podrostu drzew oraz ograniczanie udziału ilościowego krzewów z pozostawieniem pewnej ilości pojedynczych, oddalonych od siebie okazów, nie dopuszczając do utworzenia przez nie zwartych płatów. Zabiegi te należy przeprowadzić w okresie zimowym.
3. Wskazane jest przywrócenie wypasu.

6410 – Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)

Podtyp: 6410-1 Łąki olszewnikowo-trzęślicowe (*Selino carvifoliae-Molinietum*)

Właściwy stan ochrony:

- siedlisko zachowuje lub zwiększa swój areal,
- prowadzona jest ekstensywna gospodarka kośna w obrębie łąk,
- zachowanie lub wzrost liczebności populacji takich gatunków, jak: kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, kukułka krwista *Dactylorhiza incarnata*, krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis*, czarcikęs łąkowy *Succisa pratensis*, sierpik barwierski *Serratula tinctoria*,
- w runie brak gatunków obcych geograficznie,
- brak śladów przesuszenia,

- brak drzew i krzewów w obrębie łąk.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Utrzymanie istniejących warunków wodnych.
2. Utrzymanie ekstensywnego użytkowania łąk.
3. Późne, jesienne koszenie, raz na kilka lat, na wysokości przynajmniej 10 cm.
4. Łąki o zaawansowanej sukcesji powinny zostać wstępnie wykarczowane i przez kilka pierwszych lat koszone corocznie.

6430 – Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)

Podtyp 6430.3 – Nizowe, nadrzeczne ziołorośla okrajkowe

Właściwy stan ochrony:

- na roślinność ziołorośli składają się rodzime gatunki roślin pnących, czepnych i innych dużych bylin nitrofilnych, m.in.: kielisznik zaroślowy *Calystegia sepium*, chmiel zwyczajny *Humulus lupulus*, pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*, wierzbowica kosmata *Epilobium hirsutum*, kaniańka pospolita *Cuscuta europaea*, przytulia czepna *Galium aparine*,
- udział inwazyjnych gatunków obcych, takich jak: niecierpek gruczołowaty *Impatiens grandulifera*, kolczurka klapowana *Echinocystis lobata*, rdestowiec ostrokończysty *Reynoutria japonica* należy traktować jako czynnik dyskwalifikujący ziołorośla jako siedlisko przyrodnicze.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Ochrona ziołorośli powinna być prowadzona w ramach ochrony całego, łąkowego kompleksu przyrodniczego.
2. Ograniczenie odlesiania i odkrzaczania brzegów cieków i zbiorników wodnych.
3. W miarę możliwości należy eliminować gatunki obcego pochodzenia.

6510 – Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)

Podtyp 6510.1 – Łąka rajgrasowa

Właściwy stan ochrony:

- prowadzone wysokie koszenie i umiarkowany wypas,
- siedliska zajmują 100% zachowanej dotychczasowo powierzchni lub ich powierzchnia zwiększa się,

- dominują gatunki charakterystyczne dla siedlisk, m.in.: rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius*, kupkówka pospolita *Dactylis glomerata*, krwawnik pospolity *Achillea millefolium*, barszcz zwyczajny *Heracleum sphondylium*, złocien właściwy *Leucanthemum vulgare*, kozibród łąkowy *Tragopogon pratensis*, dzwonek rozpierzchły *Campanula patula*, chaber łąkowy *Centaurea jacea*, brodawnik jesienny *Leontodon autumnalis*, przytulia pospolita *Galium mollugo*, a w suchszych postaciach również zawciąg pospolity *Armeria maritima* subsp. *elongata* i goździk kropkowany *Dianthus deltoides*,
- gatunki wskazujące na stadia degeneracyjne (np. śmiełek darniowy *Deschampsia caespitosa*, wyczyniec łąkowy *Alopecurus pratensis*, kłosówka wełnista *Holcus lanatus* oraz pędy drzew i krzewów) nie występują w pokryciu większym niż 10%,
- brak drzew i krzewów w obrębie łąk.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Utrzymanie lub przywrócenie ekstensywnej gospodarki łąkowo-pasterskiej.
2. Uniemożliwienie zamiany sposobu użytkowania gruntów zajętych przez użytki zielone na grunty rolne, zabudowane lub leśne.
3. Koszenie maksymalnie 2 razy w roku bez użycia ciężkiego sprzętu rolniczego (pierwszy pokos w czerwcu, drugi we wrześniu). Niewskazane jest niskie koszenie. Siano powinno być usuwane z łąki.

7140 – Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea nigrae*)

Podtyp: 7140-1 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska na niżu

Właściwy stan ochrony:

- siedlisko zachowuje swój dotychczasowy areal,
- zachowanie lub zwiększenie udziału w zbiorowisku takich gatunków, jak: siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, fiołek błotny *Viola palustris*, turzycza gwiazdkowata *Carex echinata*,
- zachowanie stałego poziomu wód gruntowych, brak śladów przesuszenia,
- nie obserwuje się wkraczania roślinności drzewiastej i krzewiastej na teren zbiorowiska.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Utrzymanie lub przywrócenie prawidłowego poziomu wód gruntowych przez stopniowe spiętrzanie wody (odbudowa zniszczonej retencji, budowa zastawek).
2. Zabezpieczenie brzegowej części torfowisk przed wydeptywaniem.

***91E0 – Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe)**

Podtyp *91E0.1 - Nadrzeczny łęg wierzbowy *Salicetum albae*

Właściwy stan ochrony:

- siedlisko zwiększa swój areal w wyniku wtórnej sukcesji,
- siedlisko jest okresowo zalewane przez wody powierzchniowe,
- brak śladów antropogenicznego przesuszenia,
- w runie i drzewostanie brak gatunków obcych geograficznie i siedliskowo (m.in. mieszańce topoli amerykańskich, klon jesionolistny, sosna zwyczajna),
- drzewostan budują topole i/lub wierzby,
- obecność starych, zamierających i martwych drzew.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Odstąpienie od wycinki drzew i krzewów w strefie brzegowej Noteci.
2. Dopuszczenie do spontanicznych procesów sukcesyjnych w strefie brzegowej Noteci.
3. Przywrócenie okresowych zalewów.
4. Eliminacja gatunków obcego pochodzenia i drzew niezgodnych z siedliskiem.
5. Zakaz usuwania wszystkich starszych, zamierających i martwych drzew.
6. Ograniczenie penetracji terenu i niszczenia runa przez wędkarzy.

Podtyp *91E0.3 - Niżowy łęg olszowo-jesionowe *Fraxino-Alnetum*

Właściwy stan ochrony:

- siedlisko zwiększa swój areal w wyniku wtórnej sukcesji,
- siedlisko jest okresowo zalewane przez wody powierzchniowe,
- brak śladów antropogenicznego przesuszenia bądź oznak olsowienia lub grądowienia,
- w runie i drzewostanie brak gatunków obcych geograficznie,
- drzewostan budują wyłącznie gatunki liściaste,
- wysoki wskaźnik różnorodności gatunkowej grzybów, roślin i zwierząt związanych z martwym drewnem,
- obecność w lukach drzewostanów bujnie rozwiniętej roślinności zielnej (ziołoroślowej) należy traktować jako zjawisko naturalne, będące jednym ze stadiów towarzyszących jego dojrzewania i rozpadowi,
- obecność starych, zamierających i martwych drzew.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Przywrócenie okresowych zalewów.
2. Podniesienie wieku rębności olszy czarnej i tym samym ograniczanie udziału ilościowego drzewostanów juwenilnych na korzyść drzewostanów dojrzałych.
3. Utrzymanie lub doprowadzenie składu drzewostanów do zgodnego z siedliskiem przyrodniczym (uwaga: siedlisko przyrodnicze nie jest tożsame z siedliskiem leśnym!).
4. Wyłączenie z użytkowania możliwie jak największej powierzchni łągów.
5. Odstąpienie od usuwania zamierających i martwych drzew (wyjątek stanowią kłęski żywiolowe).

91F0 - Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Właściwy stan ochrony:

- występuje okazjonalny zalew wodami powierzchniowymi,
- obecność drzewostanów dojrzałych zróżnicowanych pod względem gatunkowym z udziałem drzew martwych i zamierających,
- brak lub niewielki udział gatunków grądowych,
- wysoki wskaźnik różnorodności gatunkowej grzybów, roślin i zwierząt związanych z martwym drewnem,
- w runie i drzewostanie brak gatunków obcych geograficznie i siedliskowo (m.in. niecierpka drobnokwiatowego i klonu jesionolistnego).

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Zróżnicowanie struktury wiekowej i zwiększenia różnorodności gatunkowej drzewostanów.
2. Poprawa warunków hydrologicznych eliminująca zjawisko przesuszenia.
3. Utrzymanie rębni złożonych, z wydłużonym okresem odnowienia i pozostawieniem części drzew do naturalnej śmierci i rozkładu.
4. Docelowe składy gatunkowe przy odnowieniach powinny być dostosowane do lokalnych warunków, ale zawsze należy promować wiąz kosztem zmniejszonego udziału ilościowego dębu.

9110 - Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)

Podtyp 9110.1 - Kwaśna buczyna niżowa

Właściwy stan ochrony:

- obecność drzewostanów dojrzałych z udziałem drzew martwych i zamierających,
- wysoki wskaźnik różnorodności gatunkowej grzybów, roślin i zwierząt związanych z martwym drewnem,
- brak w drzewostanie sosny zwyczajnej, świerka i daglezi.

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Rezygnacja z wprowadzania sosny zwyczajnej, daglezi i świerka.
2. W trakcie zrębów pozostawienie części drzew do naturalnej śmierci i rozkładu.

9170 – Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)

Podtyp: 9170.1 Grąd środkowoeuropejski (*Galio-Carpinetum*)

Właściwy stan ochrony:

- wielogatunkowy i wielowarstwowy drzewostan zbudowany wyłącznie z drzew liściastych rodzimego pochodzenia,
- obecność drzewostanów dojrzałych z udziałem drzew martwych i zamierających,
- wysoki wskaźnik różnorodności gatunkowej grzybów, roślin i zwierząt związanych z martwym drewnem,

Warunki osiągnięcia właściwego stanu ochrony:

1. Stosowanie złożonej rębni stopniowej z wydłużonym okresem odnowienia i pozostawieniem części drzew do naturalnej śmierci i rozkładu.
2. Docelowe składy gatunkowe przy odnowieniach powinny być dostosowane do lokalnych warunków, ale zawsze należy promować wielogatunkowe składy, w tym lipę drobnolistną, graba zwyczajnego, klon zwyczajny, jawor oraz wiązy - na wilgotniejszych siedliskach.
3. Zakaz wprowadzenia drzew iglastych i dębu czerwonego.

9.4 Warunki zachowania integralności ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”

Integralność obszaru Natura 2000 została zdefiniowana w art. 5 pkt 1d ustawy o ochronie przyrody. Pod tym terminem należy rozumieć spójność czynników strukturalnych i funkcjonalnych warunkujących zrównoważone trwanie populacji gatunków i siedlisk przyrodniczych, dla ochrony których zaprojektowano lub wyznaczono obszar Natura 2000.

Przy określeniu warunków zachowania integralności ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” uwzględniono gatunki będące przedmiotem ochrony w ostoi, ocenę stanu ich zachowania, podatność na zagrożenia, liczebność populacji gatunku, uwarunkowania środowiska oraz wymogi funkcjonalne, w tym dostępność miejsc niezbędnych do realizacji określonych funkcji życiowych (np. miejsca żerowania, rozrodu).

Poniżej scharakteryzowano kluczowe warunki zachowania integralności ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”.²

1. Pogodzenie zachowania reżimu hydrologicznego możliwie zbliżonego do naturalnego z uzasadnionymi potrzebami gospodarczymi.

Siedliska i gatunki charakterystyczne dla dolin rzecznych zostały ewolucyjnie ukształtowane w warunkach określonych, powtarzalnych wzorców czasowego i przestrzennego zróżnicowania przepływów. Również dalsze zachowanie integralności ekosystemów rzecznych uwarunkowane jest utrzymaniem określonego schematu zmienności przepływów – równie ważne są ograniczone wezbrania i niżówki charakterystyczne dla corocznego cyklu hydrologicznego, jak i okazjonalnie występujące duże wezbrania i susze hydrologiczne. Bez ich występowania ekosystemy rzeczne ulegają degradacji, przez co maleje ich różnorodność biologiczna. Utrzymanie przepływów o dużej dynamice ma kluczowe znaczenie dla trzech głównych kategorii siedlisk: siedliska koryta rzeki, nadbrzeżne lasy łęgowe oraz łąki zalewowe.

Zagospodarowanie dolin rzecznych znacząco zmienia naturalny reżim hydrologiczny. Najbardziej drastyczne konsekwencje ma budowa dużych zbiorników zaporowych oraz obwałowywanie koryt na długich odcinkach biegu rzeki. Również prostowanie i pogłębianie koryt może istotnie zmieniać charakterystykę hydrologiczną rozległych obszarów dolin rzecznych, oddziałując nie tyle na przepływy, co na czasową zmienność stanów wody.

² Kluczowe warunkami zachowania integralności ostoi powinny zostać zaadaptowane do planu ochrony ostoi „Dolina Noteci” w części pokrywającej się z ostoją „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”, gdyż są tożsame dla większości przedmiotów ochrony w obu ostojach.

Konieczność utrzymania reżimu przepływów o dynamice zbliżonej do naturalnej może wywoływać konflikt interesów z zadaniami służącymi m.in. zapewnieniu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz z rolniczym użytkowaniem łąk i pastwisk.

2. Zachowanie dynamiki siedlisk.

Siedliska dolin rzecznych cechują się dużą dynamiką. Wiele z nich ma charakter spontanicznych siedlisk przejściowych, pojawiających się w określonych etapach sukcesji zachodzącej w dolinach dużych rzek. Poszczególne siedliska, w miarę upływu czasu, przekształcają się w inne albo odtwarzają się w innych miejscach. W rezultacie, w dolinach rzek występuje mozaika siedlisk, czyli na niewielkiej przestrzeni współistnieje duża liczba odmiennych środowisk.

Taki charakter siedlisk w dolinach rzecznych wymusza konieczność ochrony procesów warunkujących tę naturalną dynamikę, prowadzonej w skali całej ostoi, a nie ochrony konkretnych, ograniczonych przestrzennie płatów siedlisk. Sprowadza się to do utrzymania zróżnicowania przepływów oraz nie ingerowania w zachodzące procesy, w tym szczególnie w procesy erozji, sedymentacji i transportu rumowiska, gdyż to one kształtują naturalną dynamikę siedlisk w dolinach rzek.

3. Utrzymanie ekstensywnego użytkowania rolniczego łąk i pastwisk.

Długoterminowe istnienie łąk i pastwisk w dolinach rzecznych uzależnione jest od tradycyjnego, ekstensywnego systemu użytkowania rolniczego tych terenów. Zarówno nadmierna intensyfikacja gospodarowania, jak i zbyt daleko posunięte zmniejszenie intensywności, czy też całkowite zaprzestanie użytkowania będą prowadzić do szybkiej utraty wysokich walorów przyrodniczych wilgotnych łąk i pastwisk. W dolinie Noteci mamy do czynienia zarówno z intensyfikacją, jak i zaprzestaniem użytkowania łąk. Warunkiem zachowania integralności ostoi jest przywrócenie regularnego koszenia i uprzątania siana, zróżnicowanie terminu pokosu na poszczególnych działkach, wykluczenie lub ograniczenie nawożenia, rezygnacja z wprowadzania wysokowydajnych gatunków i odmian traw oraz prowadzenie niskoobsadowej hodowli bydła.

Spełnienie tego warunku w ogromnej mierze uzależnione jest od dobrowolnej zgody właścicieli gruntów na zmianę dotychczasowego sposobu produkcji rolnej.

4. Zintegrowanie pozostałych form gospodarczego użytkowania terenu z wymogami ochrony ostoi.

W szczególności warunek ten dotyczy prowadzenia ekstensywnej gospodarki rybackiej na stawach hodowlanych. Stawy hodowlane na terenie ostoi w znaczący sposób stanowią

o jej wysokich walorach. Są miejscem gniazdowania wielu gatunków ptaków wodno-błotnych, a także miejscem wypoczynku i żerowania migrujących ptaków, gromadząc zgrupowania liczące do kilku tysięcy osobników.

Problemem w zachęceniu właścicieli lub zarządców stawów do prowadzenia ekstensywnej gospodarki rybackiej jest brak w chwili obecnej mechanizmów wsparcia finansowego. W ramach Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013 od III – IV kwartału 2009 r. planuje się uruchomić działania wodno-środowiskowe, w ramach którego producentom ryb udzielane będzie wsparcie mające na celu zrekompensovanie stosowania tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie różnorodności biologicznej.

5. Poprawa jakości wód powierzchniowych.

Ogólny stan czystości Noteci jest niezadowolający (klasa IV), a Boleмки, Kanału Bydgoskiego i Rokitki zły (klasa V). Pozostałe dopływy Noteci niosą wodę o zadowalającej jakości (klasa III). Niska jakość wód powierzchniowych na terenie ostoi wynika przede wszystkim z:

- niedostatecznego skanalizowania gmin, na terenie których znajduje się ostoja
- bardzo słabego stosunku ilości ścieków oczyszczonych do całkowitego zużycia wody
- niekorzystnego położenia ostoi oraz ukształtowania rzeźby terenu, które sprawiają, że zanieczyszczenia pochodzące z użytkowanych rolniczo terenów wysoczyznowych spływają w kierunku ostoi,
- tranzytu zanieczyszczeń z górnej części zlewni Noteci.

Poprawa jakości wód powierzchniowych wymaga: uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej w całym obszarze dorzecza Noteci poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej, budowę nowych oraz modernizację istniejących oczyszczalni, a także ograniczenia nawożenia gruntów ornych i dostawy substancji biogenych do wód powierzchniowych (np. poprzez rozwój zadrzewień i zakrzewień wzdłuż cieków i rowów).

6. Uwzględnienie warunków zachowania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony w opracowaniach planistycznych.

Zachowanie integralności obszaru Natura 2000 wymaga uwzględnienia warunków zachowania celów ochrony ostoi w opracowaniach planistycznych sporządzanych na poszczególnych szczeblach zarządzania przestrzenią.

7. Popularyzowanie wiedzy o lokalizacji stanowisk ptaków i kluczowych dla nich siedlisk.

Warunkiem zachowania celów ochrony ostoi jest świadomość jej walorów. Informacja o lokalizacji stanowisk gatunków ptaków będących przedmiotem ochrony w ostoi powinna być udostępniona instytucjom, których działalność może oddziaływać na ich stan, w tym przede wszystkim samorządom gminnym i powiatowym, Regionalnemu Zarządowi Gospodarki Wodnej w Poznaniu, Wielkopolskiemu i Kujawsko - Pomorskiemu Zarządowi Melioracji i Urządzeń Wodnych. Wiedza ta, z jednej strony, powinna być wykorzystywana do weryfikacji planowanych przez te instytucje przedsięwzięć, tak, aby nie pogorszyć stanu przedmiotów ochrony. Z drugiej natomiast, w przypadku konieczności realizacji przedsięwzięcia, które może znacząco oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, będzie pomocna przy sporządzaniu raportu oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.

Równie ważne jest udostępnienie informacji o lokalizacji stanowisk gatunków ptaków będących przedmiotem ochrony w ostoi ośrodkom doradztwa rolniczego oraz doradcom rolnośrodowiskowym. Przyczyni się to do promocji i szerszego wykorzystywania programu rolnośrodowiskowego, będącego jednym z podstawowych narzędzi ochrony obszarów Natura 2000, wśród rolników mogących uzyskać dofinansowanie w ramach tego programu. Doradcom rolnośrodowiskowym, dodatkowo, ułatwi wybór właściwych działań w ramach sporządzanego planu działalności rolnośrodowiskowej.

9.5 Wpływ ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” na zachowanie ogólnej spójności sieci Natura 2000 oraz warunki zachowania ogólnej spójności sieci Natura 2000

Pojęcie „ogólnej spójności” odnosi się do sieci obszarów Natura 2000, w tym także do korytarzy ekologicznych warunkujących ciągłość przestrzenną tego systemu. Interpretowane jest ono jako kompletność zasobów przyrodniczych w sieci i zachowanie powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi obszarami Natura 2000 na poziomie regionu biogeograficznego w danym kraju, gwarantujących utrzymanie we właściwym stanie ochrony wszystkich chronionych w jej ramach siedlisk przyrodniczych oraz gatunków w całym ich naturalnym zasięgu. W odniesieniu do ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”, oceniono jej wpływ na spójność sieci Natura 2000 biorąc pod uwagę znaczenie, jakie ma ostoja dla zachowania spójności sieci w stosunku do gatunków i siedlisk, które są w niej chronione.

Ostoja „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” położona jest w środkowej części Pradoliny Toruńsko-Eberswaldziej (Pradoliny Noteci) rozciągającej się od Doliny Wisły w okolicach Torunia na wschodzie, po miejscowość Eberswalde na terenie Niemiec.

Współcześnie pradolina zbiera wody powierzchniowe z wysoczyzn położonych na południe i północ od osi pradoliny, a następnie odtransportowuje je równoleżnikowo w kierunku zachodnim do Warty a następnie do Odry. Pełni ona również rolę regionalnej bazy drenażu dla wód podziemnych, które dopływają z terenów wysoczyznowych i podobnie jak wody powierzchniowe odpływają w kierunku zachodnim.

Pod względem obiegu wody pradolina stanowi więc jeden spójny system rozciągający się na znacznym obszarze kraju.

Pradolina Noteci wskazywana była w różnych opracowaniach jako istotny korytarz ekologiczny (Liro 1995, 1998; Kiczyńska i Weigle 2003; Jędrzejewski i in. 2004, 2005). Głównym celem korytarzy ekologicznych jest zmniejszenie izolacji obszarów cennych przyrodniczo, umożliwienie migracji zwierząt oraz ochrona i odbudowa różnorodności biologicznej.

Pradolina Noteci jest jedną z najważniejszych śródlądowych tras migracyjnych ptaków wodno-błotnych w Polsce. Łączy ona bardzo cenne z ornitologicznego punktu widzenia obszary - dolinę dolnej Warty na zachodzie z doliną Wisły na wschodzie. O niezwykle wysokiej randze tych obszarów dla migrujących ptaków świadczy włączenie ich do sieci Natura 2000 w wyniku ustanowienia obszarów specjalnej ochrony ptaków: „Ujście Warty”, „Dolina Dolnej Noteci”, „Nadnoteckie Łęgi”, Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” oraz „Dolina Dolnej Wisły”.

W opracowaniu Jędrzejewskiego i in. (2005) obszary Natura 2000 połączone zostały 7 korytarzami głównymi oraz korytarzami uzupełniającymi. Dolina Noteci położona jest w strefie głównego korytarza Północno-Centralnego (KPnC) ciągnącego się od Puszczy Białowieskiej, przez Puszcę Kampinoską i dolinę Wisły, skąd przez Puszcę Bydgoską, Lasy Sarbskie, Puszcę Notecką i Lasy Lubuskie idzie do Parku Narodowego Ujście Warty.

Zapewnienie skutecznej ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” jako korytarza ekologicznego wymaga szeregu wielopoziomowych działań. Do najważniejszych należą:

1. Wpisanie ochrony korytarza ekologicznego w strategię i programy krajowe, regionalne i lokalne.
2. Uwzględnienie korytarza ekologicznego w planach zagospodarowania przestrzennego kraju, województwa wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego oraz gmin.

3. Minimalizowanie konfliktów pomiędzy przebiegiem korytarza ekologicznego a planowanymi i realizowanymi inwestycjami transportowymi (drogami i kolejami oraz drogami wodnymi).

4. Ochrona korytarza ekologicznego przed zabudową.

Podstawowym narzędziem służącym utrzymaniu i wzmocnieniu roli ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” jako korytarza ekologicznego jest właściwe zagospodarowanie przestrzenne.

9.6 Zadania ochronne umożliwiające utrzymanie lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony

W tabeli 51 zestawiono konieczne działania ochronne, które muszą być zrealizowane w celu utrzymania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony (ocena „B”³) lub przywrócenia tego stanu przedmiotom ochrony (ocena „C”), (patrz rozdz. 4.1.4). Można je podzielić na dwie grupy:

- 1) zadania aktywne – które powinny zostać podjęte celem utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony,
- 2) zadania prewencyjne, których celem jest:
 - zapobieganie istotnemu pogorszeniu się stanu ochrony przedmiotów ochrony, w szczególności degradacji siedlisk i zaburzeniom w funkcjonowaniu lokalnych populacji chronionych gatunków,
 - niedopuszczanie do realizacji planów i projektów, które mogą zagrozić utrzymaniu właściwego stanu ochrony; wyjątek stanowią plany uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym.

Lokalizację działań ochronnych przedstawiono na rycinie 18.

Uwaga: wszystkie ryciny w części strategicznej dokumentacji do planu ochrony zawierają przebieg granicy obszaru Natura 2000 po korekcie.

³ Żaden z przedmiotów ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” nie uzyskał oceny „A”.

Tab. 51. Działania ochronne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000

Lp	Rodzaj działania ochronnego	Sposób wykonania i zakres	Lokalizacja	Podmiot odpowiedzialny oraz podmioty współpracujące	Uwagi
1	2	3	4	5	6
1.	Modyfikacja prac związanych z utrzymaniem wód.	<ol style="list-style-type: none"> 1) ograniczenie do niezbędnego minimum usuwania krzewów, zadrzewień i zbiorowisk bylin w strefie brzegowej rzek; 2) rezygnacja z umacniania brzegów Noteci przy pomocy tłuczni kamiennego oraz opasek betonowych; 3) rezygnacja z pogłębiania koryta Noteci; 4) utrzymanie możliwie szerokich aluwii nadrzecznych o naturalnej dynamice poziomu wody; 5) prowadzenie prac związanych z utrzymaniem wód po 31.07. 	W granicach obszaru Natura 2000, w tym w szczególności zgodnie z lokalizacją na ryc. 18.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej (RZGW) w Poznaniu, Wielkopolski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych (WZMiUW) w Poznaniu i Kujawsko-Pomorski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych (K-PZMiUW) we Włocławku.	Przeprowadzenie prac konserwatorskich związanych z pogłębieniem koryta Noteci oraz umocnieniem jej brzegów spowodowałoby znaczne przyspieszenie odpływu wód powierzchniowych oraz gruntowych, a w konsekwencji doprowadziłoby do przesuszenia podmokłych terenów nadrzecznych i degradacji obszarów szczególnie cennych jako siedliska dla ptaków. Skutkiem tego byłoby znaczne obniżenie wartości przyrodniczej ostoi, a w skrajnym przypadku jej całkowita degradacja.
2.	Utrzymanie zalewowych łąk między służą Krostkowo a mostem na trasie Białośliwie-Szamocin	<ol style="list-style-type: none"> 1) ustanowienie systemu rekompensat dla rolników za okresowe uniemożliwienie wykorzystywania łąk z powodu wysokiego poziomu wody lub 2) przejęcie gruntów w zarząd albo wykupienie na rzecz Skarbu Państwa lub organizacji pozarządowej; 	Zgodnie z lokalizacją wskazaną na ryc. 18.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z RZGW w Poznaniu.	Wyjątkowa wartość ostoi „DSNiKB” związana jest w dużej mierze z okresowym rozlewaniem się wód rzecznych i podtapianiem łąk i nieużytków.

1	2	3	4	5	6
		<p>3) rezygnacja z pogłębiania koryta Noteci i jego obwałowania;</p> <p>4) umożliwienie zalewania łąk w okresie wiosennym oraz jesiennym zgodnie z reżimem hydrologicznym Noteci;</p> <p>5) utrzymanie użytkowania kośnego łąk z terminem koszenia po 1 sierpnia, jeśli pozwoli na to poziom wód gruntowych.</p>			<p>Główną przyczyną okresowego podtapiania jest wieloletni brak odmulania i pogłębiania koryta Noteci, co doprowadziło do jego częściowej renaturyzacji. Powstały więc obszary o wyjątkowo korzystnych siedliskach dla ptaków wodno-błotnych. W tej sytuacji bardzo trudne jest pogodzenie gospodarczego wykorzystania terenów przy jednoczesnym utrzymaniu ich jako obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Wykupienie gruntu przez Skarb Państwa pozwoli na realizację programu związanego z kontrolowanymi wezbraniem oraz uwolni od konieczności wypłacania odszkodowań prywatnym właścicielom.</p>
3.	<p>Rezygnacja z wykonywania prac związanych z utrzymaniem fragmentów wałów przeciwpowodziowych na Noteci i Margonince w sprawności technicznej.</p>	<p>1) uwzględnienie zadania w planach i programach dotyczących gospodarki wodnej.</p>	<p>Zgodnie z lokalizacją wskazaną na ryc. 18.</p>	<p>WZMiUW w Poznaniu.</p>	<p>Fragmenty wałów przeciwpowodziowych chronią polder Antoniny-Szamocin, gdzie znajdują się obecnie zbiorniki potorfowe, przesuszone łąki i nieużytki. W związku z tym, utrzymywanie wałów jest niezasadne. Celowe jest jedynie zachowanie tych fragmentów wałów, które stanowią ochronę dla stawów Antoniny.</p>

1	2	3	4	5	6
4.	Przywrócenie kontaktu starorzeczy z wodami Noteci.	<p>1) opracowanie programu określającego warunki techniczne realizacji zadania uwzględniającego:</p> <p>a) przekopanie połączeń lub budowa przepustów pozwalających na okresową wymianę wody pomiędzy starorzeczami a korytem Noteci,</p> <p>b) minimalną ingerencję w starorzecze.</p>	Zgodnie z lokalizacją wskazaną na ryc. 18.	WZMiUW w Poznaniu i K-PZMiUW Włocławku.	Zadanie ma na celu przeciwdziałanie zarastaniu i degradacji rzadkich siedlisk przyrodniczych.
5.	Przeciwdziałanie zarastaniu starorzeczy.	<p>1) koszenie szuwarów i ograniczenie roślinności wodnej w najbardziej zarastających starorzeczach w terminach od 1 września do 15 lutego;</p> <p>2) bagrowanie zarośniętych starorzeczy lub ich pogłębianie i czyszczenie w celu przywrócenia lustra wody;</p> <p>3) dopuszczenie kontrolowanej, pod nadzorem ornitologa, eksploatacji trzcinowisk na cele gospodarcze.</p>	W granicach obszaru Natura 2000.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z RZGW w Poznaniu.	Zadanie ma na celu przeciwdziałanie zarastaniu i degradacji rzadkich siedlisk przyrodniczych.
6.	Zwiększenie zasobów dyspozycyjnych Łobżonki dla potrzeb stawów hodowlanych Ostrówek koło Osieka.	<p>1) weryfikacja pozwoleń wodno-prawnych wydanych dla przedsięwzięć w górnym biegu rzeki poza granicami obszaru Natura 2000 celem zmniejszenia poboru wody z rzeki lub</p> <p>2) realizacja 2 progów spowalniających odpływ wody z rzeki.</p>	W górnej części zlewni Łobżonki na terenie powiatów: pilskiego, sępoleńskiego, pilskiego i nakielskiego	W przypadku realizacji pierwszego zadania - Starostwo Powiatowe w Pile, Sępólnie, Złotowie i Nakle nad Notecią. W przypadku drugiego zadania - WZMiUW w Poznaniu.	W okresie napełniania stawów kompleksu Ostrówek zużywana jest znaczna ilość wody Łobżonki, co powoduje, że przepływ w rzece kształtuje się na granicy przepływu nienaruszalnego. Stawy są natomiast bardzo ważnym miejscem żerowania i lęgów wielu gatunków ptaków wodno-błotnych).

1	2	3	4	5	
					<p>Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych w górnym biegu rzeki, gdzie znajduje się kilka elektrowni wodnych lub wybudowanie stopni wodnych spowalniających odpływ pozwoli na zwiększenie zasobów dyspozycyjnych w dolnym odcinku Łobżonki.</p>
7.	<p>Regulowanie odpływu na istniejącej sieci rowów melioracji szczegółowej.</p>	<p>1) budowa nowych lub poprawa stanu technicznego istniejących urządzeń piętrzących; 2) zmodyfikowanie i wdrożenie instrukcji techniczno-użytkowych obiektów melioracji szczegółowej zapewniających: a) odpływ wody przy wysokich stanach oraz gromadzenie wody przy niskich stanach, b) utrzymanie wysokiego poziomu wód gruntowych od połowy marca do połowy czerwca.</p>	<p>W granicach obszaru Natura 2000, w tym w szczególności zgodnie z lokalizacją na ryc. 18.</p>	<p>Spółki wodne i sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami gruntów.</p>	<p>Właściwa eksploatacja urządzeń melioracji szczegółowych pozwala na utrzymania wysokich stanów wody w okresach niezbędnych dla lęgów ptaków. Brak konserwacji urządzeń, ich zniszczenie lub niewłaściwe użytkowanie, a także budowa nowych rowów odwadniających mogą doprowadzić do nadmiernego przyspieszenia odpływu wody z pól i łąk, w skrajnym przypadku do przesuszenia i degradacji gleb oraz wkraczania zbiorowisk leśnych, a w konsekwencji do zaniku terenów lęgowych i żerowiskowych ptaków będących przedmiotem ochrony ostoi.</p>

1	2	3	4	5	
8.	Rezygnacja z realizacji nowych rowów melioracyjnych prowadzących do przyspieszenia odpływu wody z terenów ekstensywnie użytkowanych łąk.	1) uwzględnienie zadania w planach i programach dotyczących melioracji.	W granicach obszaru Natura 2000.	WZMiUW w Poznaniu i K-PZMiUW we Włocławku, spółki wodne, sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami gruntów.	J.w.
9.	Ograniczenie konserwacji istniejących rowów melioracyjnych.	1) maksymalne ograniczanie wycinania pasów zadrzewień przy rowach melioracyjnych; 2) w przypadku konieczności czyszczenia rowów melioracyjnych z roślinności prowadzenie prac tylko po jednej stronie, pozostawiając drugi brzeg zarośnięty lub usuwać roślinność naprzemiennie po obu brzegach rowu pozostawiając zarośnięte odcinki o długości 50-100 m; 3) wykonywanie prac po 31.07.	W granicach obszaru Natura 2000, w tym w szczególności zgodnie z lokalizacją na ryc. 18.	WZMiUW w Poznaniu i K-PZMiUW we Włocławku, spółki wodne, sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami gruntów.	Roślinność bujnie rozwijająca się wzdłuż rowów melioracyjnych należy do siedlisk szczególnie wartościowych dla ptaków. Ograniczenie wykaszania roślinności oraz przesunięcie zabiegów konserwatorskich poza okres lęgowy ptaków umożliwi pogodzenie funkcji ochronnych i gospodarczych ostoi.

1	2	3	4	5	
10.	Ochrona istniejących i odtwarzanie zdegradowanych starorzeczy, oczek wodnych, stawów oraz mokradeł wraz z utrzymaniem lub tworzeniem otaczających je pasów roślinności.	1) wprowadzenie ustalenia do opracowań planistycznych i decyzji administracyjnych.	W granicach obszaru Natura 2000.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z samorządami terytorialnymi, właścicielami i zarządcami gruntów oraz proekologicznymi organizacjami pozarządowymi.	
11.	Utrzymanie lub przywrócenie wypasu lub koszenia trwałych użytków zielonych w terminie po 1 sierpnia.	1) usunięcie pozyskanej biomasy; 2) pozostawienie 10% powierzchni nieskoszonych (głównie zbiorowisk szuwarowych), co roku na innych powierzchniach.	Zgodnie z lokalizacją na ryc. 18.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami i zarządcami gruntów oraz organizacjami pozarządowymi.	Łąki wskazane do realizacji zadania to stanowiska występowania podróżniczka lub łąki, na których powinien być utrzymany wysoki poziom wód gruntowych uniemożliwiający wcześniejsze prace agrotechniczne
12.	Utrzymanie lub przywrócenie wypasu lub koszenia trwałych użytków zielonych, optymalnie z opóźnionym terminem koszenia.	1) usunięcie pozyskanej biomasy; 2) pozostawienie 10% powierzchni nieskoszonych (głównie zbiorowisk szuwarowych), co roku na innych powierzchniach.	Pozostała powierzchnia łąk w granicach obszaru Natura 2000, nie wymienionych w pkt 11.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami i zarządcami gruntów oraz organizacjami pozarządowymi.	Z punktu widzenia celów ochrony ptaków bardziej celowe jest utrzymanie użytkowania kośnego lub pastwiskowego łąk, nawet z wcześniejszym terminem koszenia, niż zaprzestanie ich użytkowania.

1	2	3	4	5	6
13.	Utrzymanie lub poprawa stanu siedlisk podrózniczka.	1) zachowanie mozaiki siedlisk łąkowych, wodnych i zakrzewień, przy utrzymaniu maksymalnego udziału zakrzewień 15-20%.	Zgodnie z lokalizacją wskazaną na ryc. 18.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z właścicielami i zarządcami gruntów oraz organizacjami pozarządowymi.	Występująca obecnie mozaika siedlisk na stanowiskach podrózniczka wydaje się być optymalna. Nie można dopuścić, aby udział zakrzewień był większy, gdyż takie środowisko nie sprzyja występowaniu podrózniczka.
14.	Promocja wariantów rolnośrodowiskowych ukierunkowanych na ekstensywne użytkowanie łąk i pastwisk oraz ochronę siedlisk ptaków w kolejnych edycjach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.	1) wydawanie materiałów promocyjnych dla rolników (w tym broszury, foldery, plakaty), informowanie podczas spotkań, konferencji oraz z wykorzystaniem Internetu; 2) bieżące informowanie ośrodków doradztwa rolniczego (ODR) o występowaniu chronionych gatunków ptaków i ich siedlisk, które mogą uzyskać wsparcie finansowe w ramach programu rolnośrodowiskowego; 3) imienne informowanie właścicieli gruntów, na których zidentyfikowano chronione gatunki i siedliska o możliwościach wsparcia finansowego w ramach programu rolnośrodowiskowego.	W granicach obszaru Natura 2000, w szczególności w granicach obszarów wskazanych w pkt 2 i 11.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z ODR.	

1	2	3	4	5	6
15.	Promowanie wśród rolników zasad dobrej praktyki rolniczej, w tym edukacja w zakresie zagrożeń i negatywnych skutków wypalania turzycowisk i trzcinowisk.	1) wydawanie materiałów promocyjnych dla rolników (w tym broszury, foldery, plakaty), informowanie podczas spotkań, konferencji oraz z wykorzystaniem Internetu.	W granicach obszaru Natura 2000.	ODR oraz organizacje pozarządowe.	
16.	Prowadzenie ekstensywnej gospodarki rybackiej.	1) napełnianie przynajmniej 1/3 powierzchni stawów w okresie od 15 września do 15 października, a reszty powierzchni do 15 marca; 2) wycinanie szuwarów od 1 września do 15 marca; należy pozostawić min. 30% nieskosszonej powierzchni w pasach o szerokości min. 30 m na stawach o powierzchni powyżej 3 ha i min. 10 m na stawach o powierzchni poniżej 3 ha z zatokami i kanałami ważnymi dla ptaków wewnątrz nich; 3) pozostawienie istniejących wysp; 4) wykluczenie realizacji nowych stawów hodowlanych w zasięgu występowania siedlisk gatunków, będących przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000.	Stawy hodowlane w granicach obszaru Natura 2000.	Właściciele i zarządcy wód.	Jednym z istotnych zagrożeń dla zachowania celów ochrony ostoi jest intensyfikacja gospodarki rybackiej. Realizacja zadania możliwa będzie poprzez wdrażanie działań wodno-środowiskowych, w ramach którego producentom ryb udzielane będzie wsparcie mające na celu zrekompensowanie stosowania tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie różnorodności biologicznej w ramach Programu Operacyjnego Zrównowazony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013.

1	2	3	4	5	6
17.	Promocja wariantów wodno-środowiskowych ukierunkowanych na ekstensywne użytkowanie stawów w kolejnych edycjach Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich.	<ol style="list-style-type: none"> 1) wydawanie materiałów promocyjnych dla właścicieli i zarządców stawów (w tym broszury, foldery, plakaty), informowanie podczas spotkań, konferencji oraz z wykorzystaniem Internetu; 2) imienne informowanie właścicieli gruntów, na których zidentyfikowano chronione gatunki i siedliska o możliwościach wsparcia finansowego w ramach programu rolno-środowiskowego. 	Stawy hodowlane w granicach obszaru Natura 2000.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000.	<p>W chwili obecnej nie wskazano instytucji, która tak jak ODR w odniesieniu do programów rolno-środowiskowych, zajmowałaby się promocją wariantów wodno-środowiskowych.</p> <p>Z chwilą wskazania takiej instytucji powinna być ona włączona do realizacji zadania.</p>
18.	Wykonywanie kontroli mających na celu przeciwdziałanie nielegalnemu odstrzałowi ptaków na stawach hodowlanych.	<ol style="list-style-type: none"> 1) uwzględnienie zadania w działalności kontrolnej Straży Łowieckiej. 	Stawy hodowlane w granicach obszaru Natura 2000.	Straż Łowiecka.	

1	2	3	4	5	
19.	Dopuszczenie kontrolowanej eksploatacji torfu.	<ol style="list-style-type: none"> 1) utrzymanie wielkości eksploatacji na poziomie: gmina Ujście – 11 ha, gmina Chodzież – 42 ha, gmina Szamocin - 55 ha, gmina Białośliwie – 22 ha, gmina Kaczory – 22 ha, gmina Miasteczko Krajeńskie – 20 ha, gmina Wyrzysk – 35 ha, gmina Gołańcz – 5 ha, gmina Białe Błota – 3 ha, gmina Sicienko -11 ha, gmina Kcynia – 24 ha, gmina Nakło nad Notecią – 40 ha, gmina Sadki – 33 ha; 2) skonsultowanie planowanego miejsca eksploatacji torfu z botanikiem, ornitologiem oraz hydrologiem; 3) maksymalna powierzchnia wyrobiska – 1 ha; 4) maksymalna głębokość wyrobiska - 2 m, a w pasie 5 m od brzegów - nie więcej niż 0,5 m; 5) umieszczeniu wierzchniej, niewykorzystywanej gospodarczo warstwy zmurszałego torfu i darni na dnie wyrobiska; 6) pozostawienie wyrobiska do naturalnej sukcesji; 7) niedopuszczenie wykorzystywania wyrobiska do celów wędkarskich i rekreacyjnych. 	W granicach obszaru Natura 2000, za wyjątkiem obszarów wskazanych w pkt 2, 7, 11 i 13 oraz chronionych przed zmianą sposobu użytkowania na podstawie przepisów odrębnych.	Wojewoda Wielkopolski i Kujawsko-Pomorski lub Starosta Pilski, Chodzieski, Wągrowiecki, Nakielski i Bydgoski zgodnie z przepisami odrębnymi oraz właściciele i zarządcy gruntów.	Działanie umożliwi kształtowanie siedlisk sprzyjających występowaniu błotniaka stawowego, bąka, żurawia, zielonki, rybitwy czarnej i podróżniczka.

1	2	3	4	5	6
20.	Ustawienie tablic zakazujących wjazdu silnikowych pojazdów mechanicznych, za wyjątkiem maszyn rolniczych właścicieli i zarządców gruntów, na drogach dojazdowych do terenów wykorzystywanych przez wędkarzy.	1) wykonanie i ustawienie tablic z zakazem wjazdu silnikowych pojazdów mechanicznych, 2) uwzględnienie zadania w programach działań zarządców dróg	Zgodnie z lokalizacją na ryc. 18.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z zarządcami dróg oraz właścicielami i zarządcami gruntów.	Zadanie ma na celu ograniczenie płoszenia ptaków przez pojazdy mechaniczne wędkarzy. Zaproponowano ustawienie tablic w miejscach najchętniej wykorzystywanych przez wędkarzy, a jednocześnie istotnych dla zachowania celów ochrony ostoi.
21.	Ustawienie koszy na śmieci w miejscach najliczniej odwiedzanych przez wędkarzy oraz zorganizowanie systemu ich odbioru.	1) uwzględnienie zadania w programach działań samorządów gminnych w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie gmin.	Przy parkingach przy moście Szamocin - Białośliwie, przy moście Osiek-Smogulec, w pobliżu śluzy Gromadno.	Samorządy gminne.	

1	2	3	4	5	6
22.	Dopuszczenie wprowadzania zalesień i zadrzewień.	<ol style="list-style-type: none"> 1) zakaz wprowadzania obcych siedliskowo i geograficznie gatunków drzew; 2) zalesienia drzewami liściastymi rodzimego pochodzenia (olsza czarna, dąb szypułkowy, dąb bezszypułkowy, lipa drobnolistna, wiązy - szypułkowy, górski i polny, klon zwyczajny, wierzby – krucha i biała, topole – czarna i biała, jesion wyniosły). 	Poza zasięgiem występowania trwałych użytków zielonych w granicach obszaru Natura 2000.	Samorządy gminne, Lasy Państwowe oraz właściciele i zarządcy gruntów.	
23.	Promowanie turystycznego wykorzystywania drogi wodnej Wisła - Odra w oparciu o istniejącą i projektowaną infrastrukturę.	<ol style="list-style-type: none"> 1) rezygnacja z wykorzystania drogi wodnej Wisła - Odra do przewozu ładunków masowych - rezygnacja z pogłębienia i regulacji koryta Noteci; 2) akcje promocyjne w samorządach gminnych wskazujące na większe korzyści z rozwoju turystyki wodnej, niż transportu wodnego; 3) wydawanie i upowszechnianie materiałów promocyjnych (brozury, foldery, strona internetowa). 	Istniejące przystanie w Ujściu i Nakle oraz nowoprojektowane przystanie w pobliżu mostu Szamocin - Białośliwie, mostu Osiek – Smogulec oraz w pobliżu śluzy Gromadno.	Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 we współpracy z samorządami terytorialnymi oraz RZGW w Poznaniu.	Droga wodna Wisła – Odra, przy odpowiedniej, ograniczonej rozbudowie infrastruktury w postaci przystani ma szansę stać się jedną z głównych atrakcji turystycznych regionu, zwłaszcza w połączeniu z cennymi przyrodniczo obszarami ostoi „Nadnoteckie Łęgi” oraz „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”, umożliwiając m.in. obserwacje ptaków. Wykorzystanie Noteci i Kanału Bydgoskiego dla celów turystycznych może przynieść znaczące korzyści społeczne i ekonomiczne przy zachowaniu walorów przyrodniczych obszaru.

1	2	3	4	5	
					<p>Pozostałe lokalizacje przystani wodnych należy poddawać szczegółowej ocenie oddziaływania na środowisko.</p> <p>Natomiast odbudowa drogi wodnej Wisła – Odra ukierunkowana na przywrócenie transportu wodnego wymagałaby jej pogłębienia oraz znaczących regulacji, co doprowadziłoby do przesuszenia obszaru ostoi oraz jego degradacji.</p>
24.	<p>Utrzymywanie i odtworzenie wzdłuż wód pasów roślinności trwałej, krzewiastej lub drzewiastej, stanowiących bufony dla zanieczyszczeń biogeochemicznych</p>	<p>1) wdrażanie odpowiednich wariantów rolnośrodowiskowych w ramach kolejnych edycji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;</p> <p>2) uwzględnienie zadania w programach dotyczących gospodarki wodnej.</p>	<p>W granicach obszaru Natura 2000.</p>	<p>Samorządy gminne, WZMiUW w Poznaniu i K-PZMiUW we Włocławku, spółki wodne oraz właściciele i zarządcy gruntów.</p>	<p>Utrzymanie bądź odtworzenie pasów roślinności wzdłuż wód pozwoli na zminimalizowanie skutków przenawożenia gleb oraz spłukiwania zanieczyszczeń przez wody opadowe.</p>

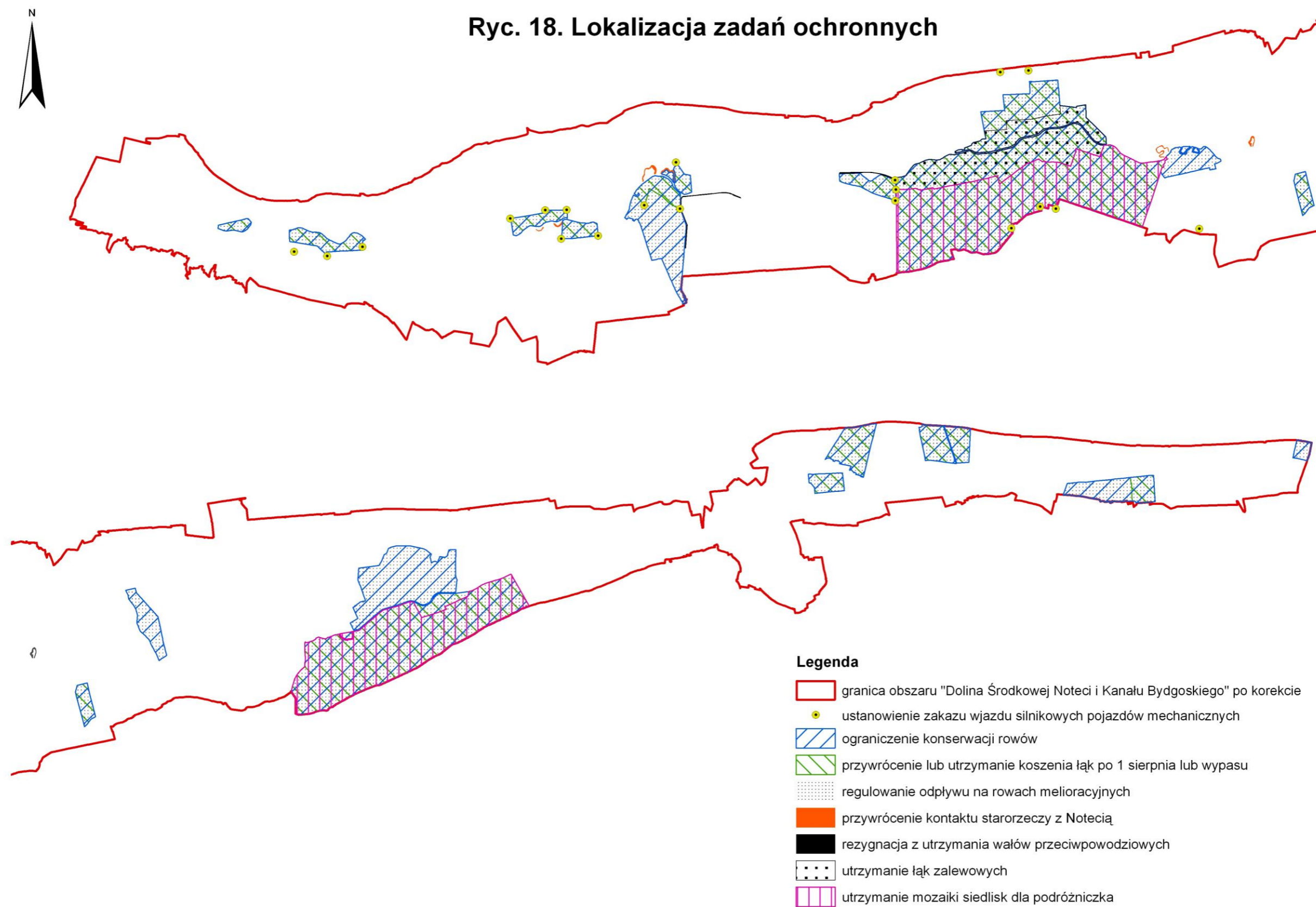
1	2	3	4	5	6
25.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, w tym realizacja zbiorczych systemów odprowadzania ścieków lub przydomowych oczyszczalni ścieków, jeśli pozwolą na to warunki gruntowo-wodne.	1) uwzględnienie zadania w programach ochrony środowiska samorządów terytorialnych.	Na terenie całych gmin wchodzących w granice obszaru Natura 2000.	Samorzady terytorialne.	Poza tranzytem zanieczyszczeń spoza obszaru ostoi, duży wpływ na złą jakość wód mają substancje biogenne oraz inne zanieczyszczenia spłukiwane z pól i za pomocą sieci rowów melioracyjnych dostające się do wód powierzchniowych.
26.	Kontrola gospodarki ściekami i dokumentacji pozbywania się ścieków.	1) uwzględnienie zadania w działalności kontrolnej Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ) w Poznaniu i Bydgoszczy.	Na terenie całych gmin wchodzących w granice obszaru Natura 2000.	WIOŚ w Poznaniu i Bydgoszczy.	
27.	Monitoring efektywności działania oczyszczalni ścieków stanowiących punkty zrzutu ścieków do cieków przepływających przez ostoję.	2) uwzględnienie zadania w działalności kontrolnej WIOŚ w Poznaniu i Bydgoszczy	Na terenie całych gmin wchodzących w granice obszaru Natura 2000.	WIOŚ w Poznaniu i Bydgoszczy.	

1	2	3	4	5	6
28.	Racjonalizacja stosowania nawozów w działalności rolniczej poprzez edukację i kontrolę.	1) uwzględnienie zadania w działalności kontrolnej oddziałów ARiMR oraz działalności edukacyjnej ODR.	Na terenie całych gmin wchodzących w granice obszaru Natura 2000.	Oddziały ARiMR i ODR.	Nakłonienie właścicieli gruntów rolnych do redukcji nawozów przyczyni się do zmniejszania zanieczyszczenia wód powierzchniowych związkami biogennymi, spłukiwanymi z przენawożonych obszarów.
29.	Likwidacja dzikich wysypisk odpadów i wylewisk ścieków.	1) uwzględnienie zadania w działalności samorządów gminnych w zakresie utrzymania porządku i czystości w gminach.	Na terenie całych gmin wchodzących w granice obszaru Natura 2000.	Samorządy gminne.	
30.	Utrzymanie i wzmocnienie roli obszaru Natura 2000 jako korytarza ekologicznego zapewniającego zachowanie ogólnej spójności sieci Natura 2000.	1) uwzględnienie obszaru Natura 2000 jako korytarza ekologicznego w planach zagospodarowania przestrzennego kraju, województw i gmin; 2) minimalizowanie konfliktów pomiędzy przebiegiem korytarza ekologicznego, a istniejącymi i planowanymi elementami infrastruktury technicznej: a) weryfikacja przebiegu linii elektroenergetycznych wysokich napięć w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego, tak, aby nowe linie przekraczały Notecę w sąsiedztwie istniejących,	W granicach obszaru Natura 2000.	Samorządy gminne i wojewódzkie.	Dolina Noteci jest jedną z najważniejszych śródładowych tras migracyjnych ptaków wodno-błotnych w Polsce. Łączy ona bardzo cenne z ornitologicznego punktu widzenia obszary - dolinę dolnej Warty na zachodzie z doliną Wisły na wschodzie. Z tego też względu niezbędne jest podjęcie różnorodnych działań, przede wszystkim planistycznych, zmierzających do niedopuszczenia do przerwania ciągłości tego korytarza.

1	2	3	4	5	
		<p>b) nowe linie średniego napięcia należy projektować jako kablowe, a ich przebiegu nie należy prowadzić w poprzek doliny Noteci.</p> <p>3) utrzymanie obecnej powierzchni trwałych użytków zielonych w granicach ostoi.</p>			
31.	<p>Udostępnienie informacji o lokalizacji stanowisk ptaków i ich siedlisk instytucjom, których działalność może oddziaływać na ich stan ochrony.</p>	<p>1) wykorzystanie Internetu, przekazanie pisemnej informacji, poinformowanie podczas spotkań.</p>	<p>W granicach obszaru Natura 2000.</p>	<p>Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000.</p>	<p>Informacja o lokalizacji stanowisk gatunków ptaków będących przedmiotem ochrony w ostoi powinna być udostępniona instytucjom, których działalność może oddziaływać na ich stan, w tym przede wszystkim samorządom gminnym i powiatowym, RZGW w Poznaniu, WZMiUW w Poznaniu oraz K-PZMiUW we Włocławku. Informacje te powinny być udostępnione również ośrodkom doradztwa rolniczego celem promocji programu rolnośrodowiskowego.</p>

1	2	3	4	5	
32.	Podniesienie jakości szkoleń dla doradców rolnośrodowiskowych w zakresie rozpoznawania gatunków ptaków i ich preferencji środowiskowych.			ODR.	

Ryc. 18. Lokalizacja zadań ochronnych (schemat)

10 MONITORING

10.1 Monitoring skuteczności ochrony ostoi

Dla oceny skuteczności zaplanowanych w planie ochrony działań ważna jest kontrola wdrażania planu ochrony oraz ocena stopnia realizacji zaplanowanych w nim zadań z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów. W tym celu niezbędne jest odpowiednie zaplanowanie systemu monitorowania na dwóch uzupełniających się płaszczyznach:

- 1) monitoring zmian w siedliskach gatunków;
- 2) monitoring realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków

Monitoring zmian w siedliskach gatunków – ma na celu zwiększenie skuteczności podejmowanych działań i strategicznego planowania ochrony ostoi poprzez zbieranie, analizowanie i udostępnianie danych dotyczących:

- aktualnego stanu populacji gatunków,
- kierunków i tempa zmian zachodzących w populacjach gatunków,
- prognozowanego stanu populacji gatunków i procesów, jakim one podlegają.

Monitoring zmian w siedliskach gatunków jest ważnym instrumentem informacyjnym, stanowiącym podstawę analiz i ocen, ale również narzędziem wspomagającym proces podejmowania decyzji związanych z zarządzaniem obszarem.

Dobrze zorganizowany monitoring zmian w siedliskach gatunków nie ma polegać na inwentaryzacji zasobów przyrody, ale na wyciąganiu z niej wniosków dla oceny efektywności działań ochronnych, ma być pomocą przy ich modyfikacji oraz wskazywać na konieczność dodatkowych działań ochronnych. Założeniem zaproponowanego monitoringu jest bowiem śledzenie zmian w siedliskach gatunków, a nie bezwzględna kontrola liczebności na terenie ostoi gatunków będących przedmiotem ochrony. Wyniki monitoringu będą podstawą do sporządzania okresowych raportów o efektywności wdrażania planu ochrony, a także jednym z najważniejszych kryteriów, na podstawie których tworzony będzie nowy plan.

W odniesieniu do wszystkich rodzajów zadań monitoringowych powinna obowiązywać zasada cykliczności i jednolitości metodyki obserwacji oraz unifikacji zapisu danych, tak by dostarczały one wiarygodnej informacji.

W niektórych przypadkach przy zbieraniu danych niezbędna może okazać się pomoc specjalistów od specyficznych grup flory i fauny. Realizacja tego zadania wymagać będzie nawiązania współpracy z ośrodkami akademickimi. Inicjatorem tej współpracy powinien być zarządzający obszarem, a nie uczelnie, gdyż to w jego interesie leży pozyskiwanie

i aktualizowanie wiedzy o ostoi. Zainteresowanie uczelni wykonywaniem prac magisterskich i doktorskich na terenie ostoi znacznie odciążą budżet zarządzającego obszarem Natura 2000. Część monitoringu można zrealizować przy pomocy wolontariuszy, pod warunkiem, że zachowają oni wymagany standard obserwacji.

Monitoring realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków – monitorowanie realizacji poszczególnych zadań planu ochrony powinno się odbywać na podstawie zestawienia planu działań przewidzianych do realizacji z postępem ich wdrożenia.

Monitoring wdrażania planu ochrony powinien dostarczyć informacji w zakresie:

- stopnia wykonania działań,
- stopnia realizacji przyjętych celów,
- rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem,
- przyczyn tych rozbieżności.

Bardzo ważnym elementem monitoringu realizacji zadań ochronnych będzie poznanie przyczyny rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem - powodem braku oczekiwanych wyników nie zawsze jest błędny sposób zaplanowania lub realizacji ochrony. Przyczyna może leżeć poza zakresem planu ochrony, a powodem mogą być np. utrudnienia natury proceduralnej, brak środków finansowych, zasobów ludzkich, czasu itp. Odpowiedź na pytanie, czy oczekiwane wyniki zostały osiągnięte w założonym czasie i w ramach zaplanowanych zasobów, a jeśli nie, to dlaczego - może prowadzić do istotnych decyzji z zakresu zarządzania obszarem, np. potrzeby zmiany sposobów ochrony określonych w planie lub użycia większych zasobów finansowych i/lub kadrowych.

Przy ocenie skuteczności działań ochronnych należy wyraźnie odróżniać ocenę wykonanych działań (ich jakość, koszt itp.) od oceny ich efektów. Ocena zrealizowanych działań dotyczy perspektywy krótkoterminowej, a ocena ich skutków - długoterminowej.

Perspektywa długoterminowa dotyczy zmian w siedliskach gatunków zachodzących w wyniku podjętych działań ochronnych. Ocena, czy zdefiniowane cele ochrony zostały zrealizowane jest często skomplikowana. Należy wyjaśnić, czy zaobserwowane lub zmierzone zmiany stanu przedmiotów ochrony są związane z prowadzonymi działaniami ochronnymi, czy zmiany te następują niezależnie od tych działań.

Perspektywa krótkoterminowa dotyczy wykonania zaplanowanych zadań ochronnych zgodnie z rocznym harmonogramem wdrażania planu ochrony.

10.2 Monitoring populacji ptaków i skuteczności ich ochrony

10.2.1 Założenia monitoringu

Monitoring ptaków to powtarzana w określonych odstępach czasu ocena wybranych parametrów (np. liczebności, rozrodczości, zasięgu, rozmieszczenia), odnosząca się do określonego obszaru i mająca na celu wykrycie zmian wartości tych parametrów.

Monitoring powinien być prowadzony regularnie, tak by podmiot sprawujący nadzór nad obszarem posiadał aktualne informacje na temat tego, czy kluczowe populacje ptaków znajdują się we właściwym stanie ochrony. W rozumieniu przepisów Dyrektywy Ptasiej właściwy stan ochrony jest definiowany jako sytuacja, w której spełnione są trzy warunki:

- dynamika liczebności populacji wskazuje, że gatunek utrzymuje się w dłuższej perspektywie czasowej jako trwały i biologicznie żywotny składnik danego ekosystemu,
- naturalny zasięg występowania gatunku nie zmniejsza się i nie ma podstaw, by sądzić, że będzie się zmniejszał w przewidywalnej przyszłości,
- istnieje i prawdopodobnie będzie istnieć wystarczająco duża powierzchnia siedlisk niezbędnych dla długotrwałego zachowania populacji.

10.2.2 Program i metodyka monitoringu ptaków

Monitoring populacji ptaków w dolinie Noteci powinien być prowadzony co 3 lata, począwszy od 2011 r. Monitoring powinien być wykonany w dwóch kolejnych sezonach. Oprócz zbierania informacji o stanie zachowania populacji kluczowych gatunków ptaków konieczne jest w podobnych odstępach czasu monitorowanie stanu zachowania ich siedlisk (np. poprzez analizę ortofotomapy pod kątem zmian użytkowania gruntów w dolinie, a zwłaszcza udziału łązowisk).

Jednym z najważniejszych elementów planowania monitoringu jest wybranie kluczowych dla obszaru gatunków ptaków, których kierunkowe zmiany liczebności powinny być wskaźnikiem zmian zachodzących w danym typie siedliska i zamieszkujących je innych gatunków ptaków. W granicach ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” proponuje się wykonywanie monitoringu dla 10 gatunków ptaków:

1. Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus* (populacja niełęgowa),
2. Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* (populacja niełęgowa),
3. Łabędź niemy *Cygnus olor* (populacja niełęgowa),
4. Bąk *Botaurus stellaris* (populacja łęgowa),
5. Bocian biały *Ciconia ciconia* (populacja łęgowa),

6. Błotniak stawowy *Circus aeruginosus* (populacja lęgowa),
7. Derkacz *Crex crex* (populacja lęgowa),
8. Łyska *Fulica atra* (populacja niełęgowa),
9. Żuraw *Grus grus* (populacja lęgowa i niełęgowa),
10. Podróżniczek *Luscinia svecica* (populacja lęgowa).

Wśród wyżej wymienionych gatunków są te, które kwalifikowały ten obszar do sieci Natura 2000 (łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, łabędź niemy, derkacz, żuraw, łyska, podróżniczek). W grupie tej znajdują się także gatunki potencjalnie konfliktowe z gospodarką rybacką (łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, łabędź niemy, łyska).

Wybrane 10 gatunków ptaków zasiedla kluczowe siedliska ptaków w granicach ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”: zalewowe łąki kośne i pastwiska (bocian biały, derkacz), stawy rybne (łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, łabędź niemy, bąk, błotniak stawowy, żuraw, łyska), starorzecza i torfianki (bąk, błotniak stawowy, żuraw) oraz łożowiska, olsy i łęgi (podróżniczek, żuraw).

Dla wybranych powyżej gatunków monitoring powinien obejmować cały wyznaczony obszar Natura 2000 (bąk, bocian biały, błotniak stawowy, żuraw – populacja lęgowa), wylosowane powierzchnie próbne (podróżniczek, derkacz), wszystkie kompleksy stawów rybnych (kompleksy Lisi Ogon, Ślesin, Występ, Samostrzel, Ostrówek, Smogulec, Antoniny), które będą stałymi powierzchniami monitoringowymi (łabędź czarnodzioby, łabędź krzykliwy, łabędź niemy, łyska) oraz zbiorowe noclegowiska żurawia w granicach obszaru Natura 2000.

Powierzchnie próbne są wycinkami krajobrazu w formie kwadratów o powierzchni 4 km² (2x2 km) każdy. Łącznie wylosowano 14 powierzchni próbnych, co stanowi około 17,3% powierzchni całego obszaru (Ryc. 19). Zastosowano metodę losowania prostego polegającą na losowym wskazaniu zakładanej liczby powierzchni spośród całej listy wszystkich powierzchni potencjalnych. Losowość oznacza tu jednakowe prawdopodobieństwo wyboru dla każdej z powierzchni przewidzianych do wylosowania. Do losowania wybrano tylko powierzchnie całkowicie leżące w granicach obszaru Natura 2000.

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*

Wskaźnik monitoringu: Liczba osobników.

Siedliska szczególnej uwagi: Stawy rybne.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać w sumie 4 kontrole – 2 w okresie wędrówki wiosennej i dwie w okresie wędrówki jesiennej:

- wędrówka wiosenna – pierwsza kontrola w ostatniej dekadzie marca, druga kontrola w pierwszej dekadzie kwietnia (odstęp pomiędzy kontrolami powinien wynosić minimum 10 dni),
- wędrówka jesienna – pierwsza kontrola w ostatniej dekadzie października, druga kontrola w pierwszej dekadzie listopada (odstęp pomiędzy kontrolami powinien wynosić minimum 10 dni).

Przebieg kontroli w terenie: Podczas pojedynczej kontroli należy skontrolować w możliwie krótkim czasie (maksymalnie 3-4 dni) wszystkie kompleksy stawów rybnych. Ponieważ w ciągu dnia większość łabędzi przebywa na żerowiskach położonych na polach poza doliną Noteci, optymalnym terminem liczeń są godziny tuż po wschodzie słońca. Liczenie podczas wieczornego zlotu jest mniej miarodajne, ponieważ część ptaków przylatuje po zmroku.

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*

Wskaźnik monitoringu: Liczba osobników.

Siedliska szczególnej uwagi: Stawy rybne.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać w sumie 4 kontrole – 2 w okresie wędrówki wiosennej i dwie w okresie wędrówki jesiennej:

- wędrówka wiosenna – pierwsza kontrola w ostatniej dekadzie marca, druga kontrola w pierwszej dekadzie kwietnia (odstęp pomiędzy kontrolami powinien wynosić minimum 10 dni),
- wędrówka jesienna – pierwsza kontrola w ostatniej dekadzie października, druga kontrola w pierwszej dekadzie listopada (odstęp pomiędzy kontrolami powinien wynosić minimum 10 dni).

Przebieg kontroli w terenie: Podczas pojedynczej kontroli należy skontrolować w możliwie krótkim czasie (maksymalnie 3-4 dni) wszystkie kompleksy stawów rybnych. Ponieważ w ciągu dnia większość łabędzi przebywa na żerowiskach położonych na polach poza doliną Noteci, optymalnym terminem liczeń są godziny tuż po wschodzie słońca. Liczenie podczas wieczornego zlotu jest mniej miarodajne, ponieważ część ptaków przylatuje po zmroku.

Łabędź niemy *Cygnus olor*

Wskaźnik monitoringu: Liczba osobników.

Siedliska szczególnej uwagi: Stawy rybne.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać 2 kontrole – w okresie koncentracji przedpierzowiskowych (druga dekada czerwca) oraz w trakcie okresu pierzenia (druga dekada lipca).

Przebieg kontroli w terenie: Podczas pojedynczej kontroli należy skontrolować w możliwie krótkim czasie (maksymalnie 5 dni) wszystkie kompleksy stawów rybnych. Liczeniami należy objąć tylko ptaki niełęgowe.

Bąk *Botaurus stellaris*

Wskaźnik monitoringu: Liczba odzywających się (huczących) samców.

Siedliska szczególnej uwagi: Starorzecza, doły potorfowe, śródłukowe podtopione trzcinowiska, stawy rybne.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać trzy kontrole - jedna w kwietniu i dwie w maju:

- I kontrola – trzecia dekada kwietnia (kontrola poranna – wykonywana od godziny przed do godziny po wschodzie słońca),
- II kontrola - pierwsza dekada maja (kontrola wieczorna – wykonywana od godziny przed do godziny po zachodzie słońca),
- III kontrola - trzecia dekada maja (kontrola poranna – wykonywana od godziny przed do godziny po wschodzie słońca).

Przebieg kontroli w terenie: Liczenia huczących samców powinny odbywać się z punktów kontrolnych rozmieszczonych w terenie nie rzadziej niż co 300-400 m. Liczenia powinny być prowadzone tylko podczas dobrej pogody (brak wiatru i opadów).

Bocian biały *Ciconia ciconia*

Wskaźnik monitoringu: Liczba zajętych gniazd oraz sukces lęgowy.

Siedliska szczególnej uwagi: Zabudowania wiejskie w dolinie i na jej krawędzi.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać dwie kontrole - jedna w kwietniu i jedna w lipcu:

- I kontrola – trzecia dekada kwietnia lub 1 dekada maja (w celu określenia liczby gniazd i sposobu ich zajęcia przez ptaki),
- II kontrola – w drugiej lub trzeciej dekadzie lipca (w celu ustalenia produktywności lęgów).

Przebieg kontroli w terenie: Przed rozpoczęciem liczenia w terenie należy zaplanować kolejność, w jakiej będą odwiedzane miejscowości. Należy skontrolować wszystkie tereny zabudowane. Dodatkowe informacje można uzyskać podczas wywiadu z miejscową ludnością. Należy pamiętać o możliwości budowy gniazd przez bociany z dala od siedzib ludzkich, co w dolinie Noteci nie są rzadkością

Blotniak stawowy *Circus aeruginosus*

Wskaźnik monitoringu: Liczba zajętych rewirów.

Siedliska szczególnej uwagi: Stawy rybne, starorzecza, doły potorfowe, śródłukowe podtopione trzcinowiska.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać dwie kontrole:

- I kontrola – druga połowa kwietnia (w celu stwierdzenia obecności ptaków w odpowiednim środowisku),
- II kontrola – druga dekada maja (w celu potwierdzenia zajęcia stanowiska).

Przebieg kontroli w terenie: Kontrole powinny odbywać się w pogodne słoneczne dni, w ciągu całego dnia, przy czym należy pamiętać o tym, że w godzinach 13.00-15.00 aktywność ptaków spada.

Derkacz *Crex crex*

Wskaźnik monitoringu: Liczba odzywających się samców.

Siedliska szczególnej uwagi: Łąki kośne, ziołorośla, turzycowiska.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać jedną kontrolę na przełomie maja i czerwca (optymalnie w dniach 20 maja – 5 czerwca).

Przebieg kontroli w terenie: Kontrola powinna odbywać się w sprzyjających warunkach pogodowych (bezwietrzna noc, najlepiej z niską temperaturą). Stymulacja głosowa nie jest konieczna. Liczenia można prowadzić poruszając się pieszo, rowerem lub samochodem przy założeniu dobrej słyszalności z około 500 m. Liczenia należy wykonać w godzinach 22.00-4.00.

Żuraw *Grus grus*

Wskaźnik monitoringu: Liczba terytorialnych par (populacja lęgowa), liczba osobników (ptaki niełęgowe).

Siedliska szczególnej uwagi: Starorzecza, doły potorfowe, olsy, łożowiska, zalane łąki i turzycowiska, podczas zlotowisk stawy rybne i podmokłe łąki.

Terminy i liczba kontroli: Populacja lęgowa - należy wykonać jedną kontrolę w okresie 15 marca - 15 kwietnia. Kontrole w późniejszych terminach dają najczęściej zaniżone wyniki. Ptaki niełęgowe – liczenia na zlotowiskach należy wykonać 2 kontrole w okresie 25 września - 10 października oraz 15 - 25 października. Odstęp pomiędzy liczeniami powinien wynosić co najmniej 15 dni. Liczenia żurawi można prowadzić zarówno rano, w chwili kiedy ptaki opuszczają miejsce noclegowe, jak i wieczorem, podczas zlatywania się ptaków na noclegowisko. Wskazane jest liczenie ptaków w godzinach wieczornych z następujących powodów:

- 1) wieczorem przylot ptaków jest bardziej rozciągnięty w czasie, niż ranny odlot i dzięki temu liczenie ptaków daje dokładniejszy wynik,
- 2) wieczorem ptaki są zwykle lepiej widoczne niż rano, kiedy mgły nad zlotowiskami znacznie utrudniają policzenie ptaków.

Przebieg kontroli w terenie: Zalecane jest wykonywanie liczeń ptaków lęgowych przy pomocy dwóch uzupełniających się metod:

- nasłuchu odbywających się par z wyznaczonych punktów,
- bezpośredniej kontroli siedlisk lęgowych (dołów potorfowych, starorzeczy, podtopionych łożowisk i olsów).

Należy unikać kontroli w dni wietrzne. Liczenia ptaków na zlotowisku należy wykonać z punktu oddalonego o kilkaset metrów od noclegowiska, tak by objąć wzrokiem wszystkie punkty, z których będą przylatywać żurawie. Zalecany czas wykonywania liczeń to 3 godzin przed zapadnięciem zmroku.

Łyska *Fulica atra*

Wskaźnik monitoringu: Liczba osobników.

Siedliska szczególnej uwagi: Stawy rybne.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać 2 kontrole – w okresie koncentracji przedpierzowiskowych (druga dekada czerwca) oraz w trakcie okresu pierzenia (druga dekada lipca).

Przebieg kontroli w terenie: Podczas pojedynczej kontroli należy skontrolować w możliwie krótkim czasie (maksymalnie 5 dni) wszystkie kompleksy stawów rybnych. Liczeniami należy objąć tylko ptaki niełęgowe (pływające w większych grupach).

Podróżniczek *Luscinia svecica*

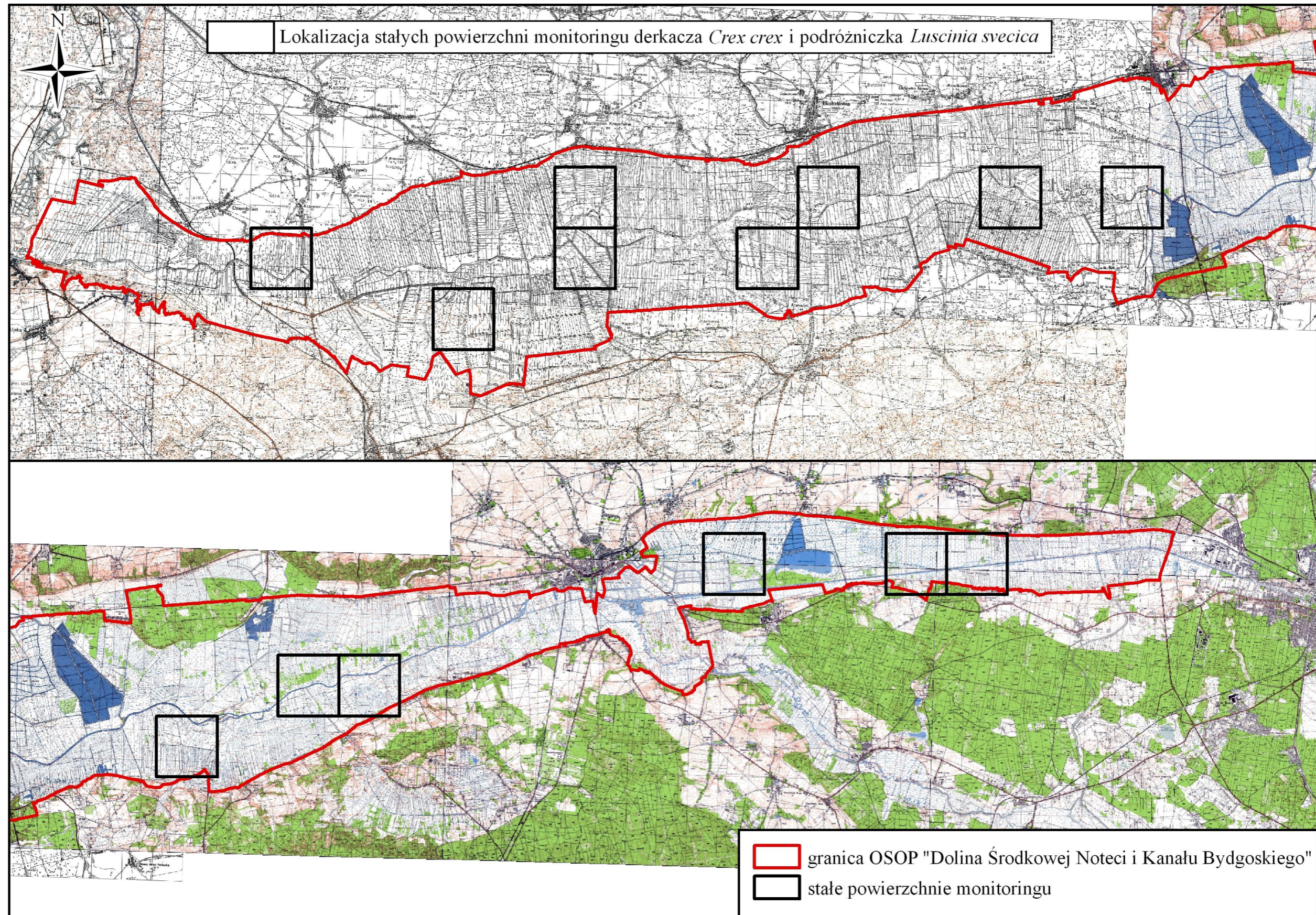
Wskaźnik monitoringu: Liczba śpiewających samców.

Siedliska szczególnej uwagi: Zakrzewione doły potorfowe i starorzecza, obrzeża olsów i śródłąkowe, częściowo zakrzewione trzcinowiska.

Terminy i liczba kontroli: Należy wykonać dwie kontrole odpowiednich biotopów:

- I kontrola – druga i trzecia dekada kwietnia (w celu stwierdzenia obecności ptaków w odpowiednim środowisku),
- II kontrola – pierwsza dekada maja (w celu potwierdzenia zajęcia stanowiska).

Przebieg kontroli w terenie: Kontrole należy wykonywać w godzinach porannych (godzina przed wschodem słońca do godz. 7.00) lub wieczornych (godz. 19.00 do godziny po zachodzie słońca).

10.3 Monitoring realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków

W tabeli 52 zestawiono sposób prowadzenia monitoringu realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków. Raporty powinny być sporządzane przez sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000 na podstawie informacji własnych oraz uzyskanych od jednostek współpracujących przy realizacji poszczególnych zadań planu ochrony.

Tab. 52. Monitoring realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków

Lp.	Wskaźnik docelowy	Wskaźniki pośrednie			Źródło informacji	Częstotliwość zbierania informacji
		2016 r.	2022 r.	2028 r.		
1	2	3	4	5	6	7
1.	min 50% powierzchni łąk wskazanych na ryc. 18 do realizacji zadania „utrzymanie łąk zalewowych” objętych systemami rekompensat dla rolników za okresowe uniemożliwienie wykorzystywania łąk z powodu wysokiego poziomu wody lub przejętych w zarząd albo wykupionych na rzecz Skarbu Państwa lub organizacji pozarządowej i użytkowanych zgodnie z zapisami w tabeli 50 pkt 2.	min. 20%	min. 30%	min. 50%	1) obserwacje własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000;	na bieżąco
					2) sprawozdania organizacji pozarządowej w przypadku przejęcia gruntów w zarząd lub wykupienie na jej rzecz o sposobie wykorzystywania gruntów;	do 31 marca za ubiegły rok
					3) analiza ortofotomap.	w zależności od dostępności
2.	min. 70% powierzchni łąk wskazanych na ryc. 18 do realizacji zadania „utrzymanie mozaiki siedlisk dla podróżniczka” koszonych corocznie po 1 sierpnia	min. 30%	min. 50%	min. 70%	1) obserwacje własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000;	na bieżąco
					2) informacje urzędów gmin o wydanych decyzjach na wycinkę drzew i krzewów;	do 31 marca za ubiegły rok
					3) analiza ortofotomap.	w zależności od dostępności
3.	min. 25% powierzchni gospodarstw rolnych, na terenie których realizowane są warianty rolnośrodowiskowe ukierunkowane na ekstensywne użytkowanie łąk i pastwisk oraz ochronę siedlisk ptaków	min. 10%	min. 15%	min. 25%	1) sprawozdanie właściwych oddziałów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa o dokonanych płatnościach w ramach programu rolnośrodowiskowego;	do 31 marca za ubiegły rok

1	2	3	4	5	6	7
					2) sprawozdanie właściwych Ośrodków Doradztwa Rolniczego o podjętych działaniach promocyjnych, konsultacjach z właścicielami gruntów oraz sporządzonych planach działań rolnośrodowiskowych;	do 31 marca za ubiegły rok
					3) obserwacje własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000.	na bieżąco
4.	min. 30% powierzchni stawów hodowlanych, na terenie których realizowane są warianty wodno-środowiskowe ukierunkowane na ekstensywne użytkowanie stawów.	min. 10%	min. 20%	min. 30%	1) sprawozdanie właściwych oddziałów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa o dokonanych płatnościach w ramach programu wodno-środowiskowego,	do 31 marca za ubiegły rok
					2) obserwacje własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000.	na bieżąco
5.	min. 50% powierzchni łąk wskazanych na ryc. 18 do realizacji zadania „regulowanie odpływu na istniejącej sieci rowów melioracji szczegółowej” wyposażonych w sprawne urządzenia regulujące odpływ wody z sieci melioracji szczegółowej.	10%	30%	50%	1) obserwacje własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000,	na bieżąco
					2) informacja właściwych starostów o zrealizowanych pracach przez spółki wodne w zakresie utrzymania sieci rowów melioracji szczegółowych,	do 31 marca za ubiegły rok
					3) ekspertyzy dotyczące zmian stosunków wodnych na terenie obszaru Natura 2000 zamawiane przez sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000.	w 2016 r., w 2022 r., w 2028 r.
6.	brak zmian przeznaczenia 100% powierzchni użytków zielonych na cele zalesień oraz zabudowy niezwiązanej z ochroną przyrody, ochroną przeciwpożarową oraz realizacją niezbędnej infrastruktury technicznej	100%	100%	100%	1) analizy własne sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000 projektów opracowań planistycznych.	na bieżąco

10.4 Monitoring populacji siedlisk przyrodniczych i skuteczności ich ochrony

2330 – Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi

Wskaźnik monitoringu:

- maksymalny udział jałowca – 5%,
- brak podrostu sosny i brzozy,
- dominacja następujących gatunków: w warstwie runa - szczotliczy siwej *Corynephorus canescens*, sporoka wiosennego *Spergula morisonii*, chroszcza nagołodygowego *Teesdalea nudicaulis*, mietlicy piaskowej *Agrostis vinealis*; w warstwie mszystej - chrobotków z rodzajów *Cladina* i *Cladonia*. Obecność zawciągu pospolitego *Armeria maritima* subsp. *elongata*, goździka kropkowanego *Dianthus deltoides*, kocanek piaskowych *Helichrysum arenarium*, macierzanki piaskowej *Thymus sepyllum* i rozchodnika ostrego *Sedum acre* należy traktować pozytywnie - ich obecność świadczy o naturalnym rozwoju murawy.

Termin monitoringu: 5 maja - 10 lipca.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

3150 - Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*

Wskaźnik monitoringu:

- obecność otwartego lustra wody,
- obecność przynajmniej 2 zbiorowisk ze związków *Potamion* i *Nymphaeion*, tj.: moczarki kanadyjskiej *Elodeetum canadensis*, włosienicznika krążkolistnego *Ranunculetum circinati*, rogatka sztywnego *Ceratophylletum demersi*, wywłócznika okółkowego *Myriophylletum verticillatae*, rdestnicy połyskującej *Potametum lucentis*, rdestnicy grzebieniastej *Potametum pectinati*, rdestnicy pływającej *Potametum natantis*, grążela żółtego i grzybieni białych *Nupharo-Nymphaeetum albae*, żabiścieku pływającego *Hydrocharitetum morsus-ranae* lub przestki pospolitej *Hippuridetum submersae*.

Termin monitoringu: 15 czerwca -15 sierpnia.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

6210 – Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*)

Wskaźnik monitoringu:

- maksymalny udział roślinność krzewiastej (róże, głogi, tarnina, szakłak, jałowiec) – 5%,
- dominacja wśród traw kłosownicy pierzastej *Brachypodium pinnatum*,
- obecność w składzie florystycznym następujących gatunków: poziomka twardawa *Fragaria viridis*, traganek pęcherzykowaty *Astragalus cicer*, żebrzyca roczna *Seseli annuum*, lebiodka pospolita *Origanum vulgare*, czyściec prosty *Stachys recta*, rzepik pospolity *Agrimonia eupatoria*, marzanka barwierska *Asperula tinctoria*, przytulia północna *Galium boreale* i szałwia łąkowa *Salvia pratensis*.

Termin monitoringu: 20 kwietnia – 15 maja.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

6410 – Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)

Wskaźnik monitoringu:

- dominacja wśród traw trzęślicy modrej *Molinia caerulea*,
- obecność w składzie florystycznym gatunków charakterystycznych, jak: sierpika barwierskiego *Serratula tinctoria*, przytulii północnej *Galium boreale*, czarcikęsa łąkowego *Succisa pratensis*,
- brak drzew i krzewów na łąkach,
- okresowo, zwłaszcza na wiosnę występuje zalanie lub podtopienie.

Termin monitoringu: 15 czerwca -15 lipca i 15 września - 10 października.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

6430 – Ziolorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziolorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)

Wskaźnik monitoringu:

- obecność roślin pnących, czepnych i dużych bylin nitrofilnych: kielisznika zaroślowego *Calystegia sepium*, chmielu zwyczajnego *Humulus lupulus*, pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica*, wierzbownicy kosmatej *Epilobium hirsutum*, kianiaki pospolitej *Cuscuta europaea*, przytulii czepnej *Galium aparine*,

- brak inwazyjnych gatunków obcych, m.in.: niecierpka gruczołowatego *Impatiens grandulifera*, rdestowca ostrokończastego *Reynoutria japonica*, kolczurki klapowanej *Echinocystis lobata*.

Termin monitoringu: 1 - 30 czerwca.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

6510 – Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)

Wskaźnik monitoringu:

- dominacja wśród traw rajgrasu wyniosłego *Arrhenatherum elatius* lub nisko pokrojowych traw: wiechliny łąkowej *Poa pratensis*, tomki wonnej *Anthoxanthum odoratum* i kostrzewy czerwonej *Festuca rubra*,
- obecność w składzie florystycznym następujących gatunków: kupkówki pospolitej *Dactylis glomerata*, krwawnika pospolitego *Achillea millefolium*, barszczu zwyczajnego *Heracleum sphondylium*, przytulii pospolitej *Galium mollugo*, złocienia właściwego *Leucanthemum vulgare*, krwawnika pospolitego *Achillea millefolium*, a w suchszych postaciach zawciągu pospolitego *Armeria maritima* subsp. *elongata*,
- brak drzew i krzewów na łąkach,
- udział śmiałka darniowego *Deschampsia caespitosa*, wyczyńca łąkowego *Alopecurus pratensis* lub kłosówki wełnistej *Holcus lanatus* pośród traw na poziomie +/- 10%.

Termin monitoringu: 20 maja – 20 czerwca.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

7140 – Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea nigrae*)

Wskaźnik monitoringu:

- siedlisko zachowuje swój dotychczasowy areal,
- obecność w składzie florystycznym następujących gatunków: siedmiopalecznika błotnego *Comarum palustre*, wełnianki wąskolistnej *Eriophorum angustifolium*, fiołka błotnego *Viola palustris*, turzycy gwiazdkowatej *Carex echinata*,
- brak drzew i krzewów,
- okresowo, zwłaszcza na wiosnę, występuje zalanie lub podtopienie,
- brak oznak przesuszenia.

Termin monitoringu: 1 – 30 czerwca.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

***91E0 – Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe)**

Wskaźnik monitoringu:

- drzewostan budują wyłącznie rodzime gatunki liściaste: wierzby: biała *Salix alba* i krucha *Salix fragilis* z ewentualną domieszką topoli – szarej *Populus x canescens* i czarnej *Populus nigra* lub olsza czarna *Alnus glutinosa* z towarzyszącą jej czeremchą zwyczajną *Padus avium*, przy możliwym udziale: klonów - zwyczajnego *Acer platanoides* i jawora *Acer pseudoplatanus*, wiązu szypułkowego *Ulmus laevis* i jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior*,
- obecność w podszyciu: porzeczeki czerwonej *Ribes spicatum*, trzmieliny zwyczajnej *Euonymus europaea* i dzikiego bzu czarnego *Sambucus nigra*,
- w runie brak gatunków obcych geograficznie - m.in.: niecierpka gruczołowatego *Impatiens grandulifera*, rdestowca ostrokończastego *Reynoutria japonica*, kolczurki klapowanej *Echinocystis lobata*,
- obecność w runie: niecierpka pospolitego *Impatiens noli-tangere*, gwiazdnicy gajowej *Stellaria nemorum*, pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica*, prosownicy rozpięzchłej *Milium effusum*, śledziennicy skrętolistnej *Chrysosplenium alternifolium*, kuklika pospolitego *Geum urbanum*, czartawy pospolitej *Circaea lutetiana*, szczawiku zajęczego *Oxalis acetosella*, wietlicy samiczej *Athyrium filix-femina*, tojeści pospolitej *Lysimachia vulgaris*, rzepichy ziemnowodnej *Rorippa amphibia*, żywokostu lekarskiego *Symphytum officinale*,
- siedlisko okresowo zalewane przez wody powierzchniowe,
- obecność w drzewostanie starych, zamierających i martwych drzew,
- brak śladów antropogenicznego przesuszenia.

Termin monitoringu: 20 maja – 30 czerwca.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

91F0 - Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Wskaźnik monitoringu:

- poziom i dynamika przepływów wody gruntowej ujętej w sieci piezometrów nie pogarsza się lub ulega poprawie,
- areał łągów, mierzony jako powierzchnia drzewostanów, nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- struktura i różnorodność gatunkowa drzew i krzewów, badana na stałych transektach uwzględniająca zarówno grubość drzew, jak i klasy Krafta, jest prawidłowa,
- udział ilościowy i jakościowy gatunków grądowych, których obecność wskazywać będzie na przesuszenie podłoża, jest relatywnie niski,
- udział dojrzałych drzewostanów w obrębie łągów nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- zachowany jest wysoki wskaźnik różnorodności biologicznej organizmów związanych z martwym drewnem. Zasoby martwego drewna mniejsze niż 10 drzew / ha należy ocenić jako niezadowalające,
- stopień degeneracji łągów, mierzony powierzchnią fitocenoz zdegenerowanych, nie ulega wzrostowi,

Termin monitoringu: od wiosny do końca lata.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

9110 - Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)

Wskaźnik monitoringu:

- areał buczyn, mierzony jako powierzchnia drzewostanów z dominacją buka, nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- udział dojrzałych drzewostanów w obrębie buczyn nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- stopień degeneracji buczyn, mierzony powierzchnią fitocenoz zdegenerowanych (m.in. pinetyzacja), nie ulega wzrostowi,
- udział gatunków obcych geograficznie lub siedliskowo nie ulega zwiększeniu,
- zachowany jest wysoki wskaźnik różnorodności biologicznej organizmów związanych z martwym drewnem. Zasoby martwego drewna mniejsze niż 10 drzew / ha należy ocenić jako niezadowalające

Termin monitoringu: od wiosny do końca lata.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

9170 – Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*)

Wskaźnik monitoringu:

- areal łąk, mierzony jako powierzchnia drzewostanów, nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- struktura i różnorodność gatunkowa drzew i krzewów, badana na stałych transektach uwzględniająca zarówno grubość drzew, jak i klasy Krafta, jest prawidłowa,
- udział ilościowy i jakościowy gatunków łąkowych jest prawidłowy,
- udział dojrzałych drzewostanów w obrębie łąk nie zmniejsza się lub ulega wzrostowi,
- zachowany jest wysoki wskaźnik różnorodności biologicznej organizmów związanych z martwym drewnem. Zasoby martwego drewna mniejsze niż 10 drzew / ha należy ocenić jako niezadowalające,
- stopień degeneracji łąk, mierzony powierzchnią fitocenoz zdegenerowanych, nie ulega wzrostowi.

Termin monitoringu: od wiosny do końca lata.

Częstotliwość monitoringu: co 6 lat.

Metoda: fitosocjologiczno-kartograficzna.

11 WYTYCZNE DO DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH

11.1 Wytyczne dla planowania i zagospodarowania przestrzennego na poziomie województw

W zakresie ponadlokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego na terenie ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” oraz w jej bliskim sąsiedztwie wskazuje się na następujące kierunki:

- przyjęcie następujących funkcji dla obszaru ostoi – ochrona przyrody i środowiska (rozwój funkcji przyrodniczych),
- odstąpienie od planów podniesienia parametrów technicznych szlaku żeglugowego E-70 (Notec i Kanał Bydgoski), w szczególności w drodze regulacji przebiegu rzeki Noteć,
- unikanie przebiegu nowoprojektowanych liniowych elementów infrastruktury przez teren ostoi,

- zweryfikowanie przebiegu projektowanych linii elektroenergetycznych wysokiego napięcia (zwłaszcza krajowej sieci przesyłowej o napięciu 400 kV) przez teren ostoi,
- działania skierowane na ochronę i podniesienie jakości wód powierzchniowych i podziemnych.

11.2 Wytyczne dla planowania i zagospodarowania przestrzennego na poziomie gmin

11.2.1 Ogólne wytyczne dla wszystkich gmin

W zakresie lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego na terenie ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” oraz w jej bliskim sąsiedztwie wskazuje się na następujące kierunki:

- przyjęcie następujących funkcji dla obszaru ostoi – ochrona przyrody i środowiska (rozwój funkcji przyrodniczych), a także jako uzupełnienie – umiarkowana rekreacja, turystyka zrównoważona, agroturystyka, turystyka specjalistyczna (ekoturystyka), ekstensywne rolnictwo,
- aktualizacja zapisów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin o zapisy dotyczące obszaru ostoi, w tym uwzględnienie korekty granicy ostoi,
- konkretyzacja zapisów w zakresie ochrony przyrody w dokumentach planistycznych,
- objęcie obowiązkiem sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wszystkich terenów inwestycyjnych w rejonie ostoi i w jej bezpośrednim sąsiedztwie,
- niedopuszczenie lokowania farm wiatrowych na terenach w pobliżu ostoi, zwłaszcza w miejscach stanowiących miejsca żerowania ptaków oraz boczne względem doliny Noteci szlaki przelotów (w zależności od uwarunkowań nawet do kilkunastu kilometrów),
- niedopuszczenie lokalizacji ferm zwierząt futerkowych należących do rodziny łąsicowatych i psowatych,
- niedopuszczenie przekształcania użytków zielonych na grunty orne (np. w kierunku uprawy warzyw), a także wykorzystywania ich do uprawy roślin energetycznych,
- niedopuszczenie lokowania nowych obiektów zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów o ochronie środowiska,
- niedopuszczenie lokowania nowych terenów przemysłowych i rzemieślniczych na terenie ostoi i w jej bezpośrednim sąsiedztwie,

- niedopuszczenie lokowania uciążliwej działalności wytwórczej w istniejących obiektach produkcji rolnej (po byłych PGR), aktualnie nieczynnych lub służących produkcji rolniczej,
- ograniczenie lub odstąpienie od lokowania zabudowy mieszkaniowej, lotniskowej i rezydencjonalnej na terenie ostoi, zwłaszcza w drodze jednostkowych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- ochrona naturalności koryt i dolin rzecznych,
- promowanie zrównoważonej i przyjaznej środowisku gospodarki rolnej z zastosowaniem dobrych praktyk rolniczych,
- promowanie ekstensywnego rodzaju hodowli polegającej na wypasaniu bydła na trwałych użytkach zielonych;
- niedopuszczenie lokowania ośrodków chowu i hodowli posługujących się metodą bezściółkową,
- promowanie zrównoważonej gospodarki rybackiej (eliminacja konfliktów pomiędzy hodowlą ryb a ochroną ptaków),
- niedopuszczenie zalesień na użytkach zielonych,
- niedopuszczenie usuwania zadrzewień śródpolnych, nadwodnych oraz wzdłuż ciągów komunikacyjnych,
- modernizacja systemów melioracji w celu utrzymywania właściwych stosunków wodnych (zapobieganie zbyt szybkiemu odwadnianiu łąk),
- niedopuszczenie dokonywania zmian stosunków wodnych, jeśli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej,
- ograniczenie melioracji terenów otwartych oraz zwiększenie małej retencji,
- niedopuszczenie likwidowania małych zbiorników wodnych, mokradeł oraz obszarów wodno-błotnych,
- niedopuszczenie wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z ochroną przyrody, zabezpieczeniem przeciwpowodziowym oraz gospodarką rybacką,
- niedopuszczenie eksploatacji złóż surowców naturalnych na cele gospodarcze,
- pełne uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury kanalizacyjnej na terenach osadnictwa,

- zapewnienie sprawnego systemu gospodarki odpadami w celu uniknięcia powstawania nielegalnych wysypisk śmieci,
- niedopuszczenie lokowania obiektów składowania odpadów oraz oczyszczania ścieków na terenie ostoi i w jej najbliższym sąsiedztwie.

Ponadto, w planowaniu zagospodarowania przestrzennego obszaru ostoi należy przestrzegać zasad określonych w następujących aktach prawnych:

- rozporządzenie Nr 25/07 Wojewody Wielkopolskiego z dn. 31 października 2007 r. w sprawie obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Noteci” (Dz. Urzęd. Woj. Wlkp. Nr 170, poz. 3714) - dla gmin Wyrzysk, Gołańcz, Szmocin, Białośliwie, Miasteczko Krajeńskie, Chodzież, Kaczory, Ujście,
- rozporządzenia nr 11/2005 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego w sprawie obszaru chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. 72, poz. 1375 z późn. zm.) – dla gminy Sadki,
- rozporządzenie Nr 100/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dn. 3 listopada 2006 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Borek” (Dz. Urzęd. Woj. Kuj.-Pom. Nr 138, poz. 2063) – dla gminy Sadki,
- zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dn. 26 marca 1975 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P. Nr 11, poz. 64), dotyczy rezerwatu przyrody „Łąki Ślesińskie” – dla gminy Nakło nad Notecią.

11.2.2 Szczegółowe wytyczne dla poszczególnych gmin

Gmina Ujście

- objęcie kanalizacją wsi Byszki,
- niedopuszczenie lokalizacji obiektów uciążliwych dla środowiska w rejonie węzła Chrustowo,
- umiarkowane działania w zakresie aktywizacji turystycznej doliny oraz inwestycji w pobliżu ostoi.

Gmina Kaczory

- umiarkowane działania inwestycyjne na terenach aktywizacji gospodarczej w pobliżu ostoi,
- skuteczna eliminacja zmian użytków zielonych na grunty orne wykorzystywane w kierunku upraw warzywnych.

Gmina Miasteczko Krajeńskie

- unikanie zabudowy siedliskowej na terenie doliny,
- zabezpieczenie otworów badawczych pozostałych po poszukiwaniach ropy naftowej przed niekontrolowanym wypływem wód podziemnych na powierzchnię łąk,
- umiarkowane inwestycje przemysłowo-usługowe w rejonie Miasteczka Krajeńskiego i Brzostowa,
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- skuteczna eliminacja zmian użytków zielonych na grunty orne wykorzystywane w kierunku upraw warzywnych.

Gmina Białosłiwie

- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania składowiska odpadów, oczyszczalni ścieków oraz fermy hodowlanej położonych w bezpośrednim sąsiedztwie ostoi,
- umiarkowane inwestycje w zakresie aktywizacji gospodarczej w rejonie Białosłiwia i Dworzakowa,
- rozwój systemu gospodarki wodno-ściekowej w rejonie ostoi,
- niedopuszczenie lokalizacji siłowni wiatrowych w pobliżu wsi Dworzakowo.

Gmina Wyrzysk

- odstąpienie od lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej na terenie wsi Żuławka,
- umiarkowane inwestycje na terenach aktywizacji gospodarczej (zabudowa usługowa) w bezpośrednim sąsiedztwie ostoi we wsi Osiek nad Notecią,
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.

Gmina Chodzież

- objęcie kanalizacją wsi Zacharzyn,
- odstąpienie od lokalizacji nowego zagospodarowania na terenie wsi Milcz,
- odstąpienie od wyznaczonych zalesień, zwłaszcza w bezpośrednim sąsiedztwie Noteci,
- odstąpienie od wyznaczonych rozwojowych terenów produkcyjno-usługowych w granicach ostoi w rejonie byłego PGR Ciszewo,
- umiarkowane inwestycje na terenach aktywizacji gospodarczej (zabudowa przemysłowa i usługowo-produkcyjna) w bezpośrednim sąsiedztwie ostoi we wsi Studzieniec;

Gmina Szamocin

- skuteczna eliminacja zmian użytków zielonych na grunty orne wykorzystywane w kierunku upraw warzywnych oraz uprawy roślin energetycznych,
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania fermy hodowlanej w Heliodorowie, położonej w bliskim sąsiedztwie ostoi,
- umiarkowane inwestycje na terenach aktywizacji gospodarczej (zabudowa przemysłowa i usługowo-produkcyjna) w bezpośrednim sąsiedztwie ostoi w Szamocinie.

Gmina Gołańcz

- brak szczegółowych wytycznych ze względu na niewielkie zagospodarowanie.

Gmina Kcynia

- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.

Gmina Sadki

- likwidacja gminnego składowiska odpadów, położonego w bezpośrednim sąsiedztwie Noteci, wraz z pełną rekultywacją terenu oraz zabezpieczeniem przed przenikaniem zanieczyszczeń do środowiska gruntowo-wodnego,
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.

Gmina Nakło nad Notecią

- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej – podłączenie nieskanalizowanych wsi do sieci,
- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania oczyszczalni ścieków we wsi Bielawy oraz gospodarstwa w Ślesinie, położonych w bezpośrednim sąsiedztwie ostoi,
- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania istniejących obiektów produkcyjnych położonych w sąsiedztwie ostoi,
- odstąpienie od wykonania przekopu nowego koryta Noteci,
- umiarkowane inwestycje na terenach aktywizacji gospodarczej oraz terenach zabudowy usługowej w bezpośrednim i bliskim sąsiedztwie ostoi.

Gmina Szubin

- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.

Gmina Sienko

- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania obiektów produkcyjnych w Kruszynie,
- umiarkowane inwestycje na terenach przeznaczonych do zainwestowania (pas drogi krajowej nr 10) w bliskim sąsiedztwie ostoi,
- lokowanie inwestycji o charakterze produkcyjno-usługowym tylko w drodze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Gmina Białe Błota

- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej – gmina nie ma kanalizacji w rejonie ostoi, co stanowi szczególnie duże zagrożenie w sytuacji bardzo dynamicznego rozwoju zabudowy,
- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania procesu urbanizacyjnego na terenach sąsiadujących z ostoją,
- maksymalne zachowanie istniejącej zieleni oraz powierzchni biologicznie czynnych,
- lokowanie inwestycji o charakterze produkcyjno-usługowym tylko w drodze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Miasto Bydgoszcz

- maksymalne ograniczenie negatywnego oddziaływania procesu urbanizacyjnego na terenach sąsiadujących z ostoją,
- maksymalne zachowanie istniejącej zieleni oraz powierzchni biologicznie czynnych,
- lokowanie inwestycji o charakterze produkcyjno-usługowym tylko w drodze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

11.3 Ogólne wytyczne dla turystyki

W zakresie rozwoju i kształtowania turystyki na terenie ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” oraz w jej bliskim sąsiedztwie należy:

- wykorzystać potencjał przyrodniczy dla rozwoju gmin,
- kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju, kształtując przede wszystkim wszelkie formy ekoturystyki, nastawionej na promowanie walorów bezpośrednio związanych z przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000
- unikać rozwoju infrastruktury turystycznej skierowanej na uprawianie turystyki masowej, polegającej na jednoczesnym przebywaniu na danym terenie dużych grup ludzi, przekraczającej możliwości regeneracyjne obszaru i wpływającej negatywnie na zachowanie właściwych warunków zachowania przedmiotu ochrony,
- rozwijać inicjatywy agroturystyczne,
- kształtować liniową infrastrukturę turystyczną w sposób zachęcający do korzystania z bezsilnikowych form przemieszczania się; rozwijać sieć szlaków rowerowych i pieszych o charakterze pętli; rozwijać sieć wypożyczalni rowerów,
- promować inicjatywy (np. ścieżki dydaktyczne) i imprezy turystyczne związane z upowszechnianiem wiedzy na temat przedmiotu ochrony obszaru Natura 2000,
- rozwijać i modernizować system informacji turystycznej i przyrodniczej,
- odstąpić od organizowania rajdów motorowych i samochodowych na terenie ostoi,
- podnosić świadomość społeczną w zakresie wartości i funkcjonowania obszarów Natura 2000 w celu zmiany obecnie obserwowanego negatywnego nastawienia.

11.4 Plany i przedsięwzięcia mogące negatywnie oddziaływać na przedmiot ochrony wymagające szczególnych ocen

Formalny dokument planu ochrony (projekt rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony) nie zakazuje na terenie ostoi realizacji jakichkolwiek planów i przedsięwzięć. Nie znając rodzaju i zasięgu oddziaływania konkretnego planu, czy przedsięwzięcia trudno bowiem określić, czy będzie miało ono znaczące oddziaływanie na przedmiot ochrony ostoi, czy nie. A jest to jedyny warunek, który upoważnia stosowny organ do odmowy wydania zgody na jego realizację lub dopuszczenie realizacji z zastosowaniem kompensacji przyrodniczej w sytuacji wykazania nadrzędnego celu publicznego i braku rozwiązań alternatywnych.

Plan ochrony nie zastępuje procedury oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 w stosunku do jakichkolwiek planów, czy przedsięwzięć. Dopuszczenie realizacji niektórych planów lub przedsięwzięć wymagać będzie szczególnie starannych ocen w kontekście oddziaływania na przedmioty ochrony ostoi. Powinny być one konsultowane ze specjalistami, a także należy przewidzieć monitoring skutków zgody na ich realizację. Z analizy opracowań strategicznych i planistycznych zarówno gmin i powiatów wchodzących w granice ostoi, jak i województwa wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego nie wynika, aby liczba planów i przedsięwzięć, które mogą negatywnie oddziaływać na przedmiot ochrony była znacząca. Dokonano ich podziału ze względu na typy planów lub przedsięwzięć mogących negatywnie oddziaływać na przedmioty ochrony całej ostoi (niezależnie, w jakim miejscu będą realizowane) oraz ze względu na lokalizacje szczególnie zagrożone negatywnym oddziaływaniem na przedmiot ochrony (niezależnie od typu planów lub przedsięwzięć).

11.4.1 Typy planów i przedsięwzięć mogących negatywnie oddziaływać na przedmioty ochrony całej ostoi

1. Napowietrzne linie przesyłowe, szczególnie realizowane w poprzek osi doliny, w tym przede wszystkim linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia (400 kV).
2. Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN150 (w poprzek doliny – gminy Sadki i Kcynia).
3. Obwodnica Ujścia w ciągu drogi ekspresowej S11 (gmina Ujście).
4. Elektrownie wiatrowe lokalizowane w dolinie Noteci oraz w odległości do 3 km od granic ostoi, a także na terenach będących żerowiskami ptaków nocujących w dolinie Noteci.
5. Wszelkie plany i przedsięwzięcia zmieniające stosunki wodne, w tym: regulacja cieków, oczyszczanie i umacnianie brzegów rzek, konserwacja sieci i systemów melioracyjnych, rozbudowa wałów przeciwpowodziowych.
6. Wszelkie plany i przedsięwzięcia związane z dostosowaniem Noteci i Kanału Bydgoskiego do parametrów II klasy żeglugaowej.
7. Fermy zwierząt futerkowych należących do rodziny łąsicowatych i psowatych lokalizowane w granicy ostoi oraz w odległości 5 km od nich.
8. Wszelkie uciążliwe inwestycje przemysłowe oraz usługowe na terenach wyznaczonych w dokumentach planistycznych.
9. Budowa lub rozbudowa obiektów hodowlanych na terenach rolniczych.
10. Przedsięwzięcia z zakresu turystyki masowej, tj. budowa hoteli itp., które mogą znacząco podnieść poziom presji turystycznej na badany obszar.

11. Zamiana użytków zielonych na grunty orne lub lasy.
12. Ewentualna eksploatacja złóż surowców w rejonie ostoi.
13. Plantacje roślin energetycznych.
14. Wielkoprzemysłowe ферmy i tuczarnie drobiu i trzody chlewnej lokalizowane w zlewni bezpośredniej cieków przepływających przez ostoję.
15. Gospodarstwa rybne specjalizujące się w hodowli pstrągów.

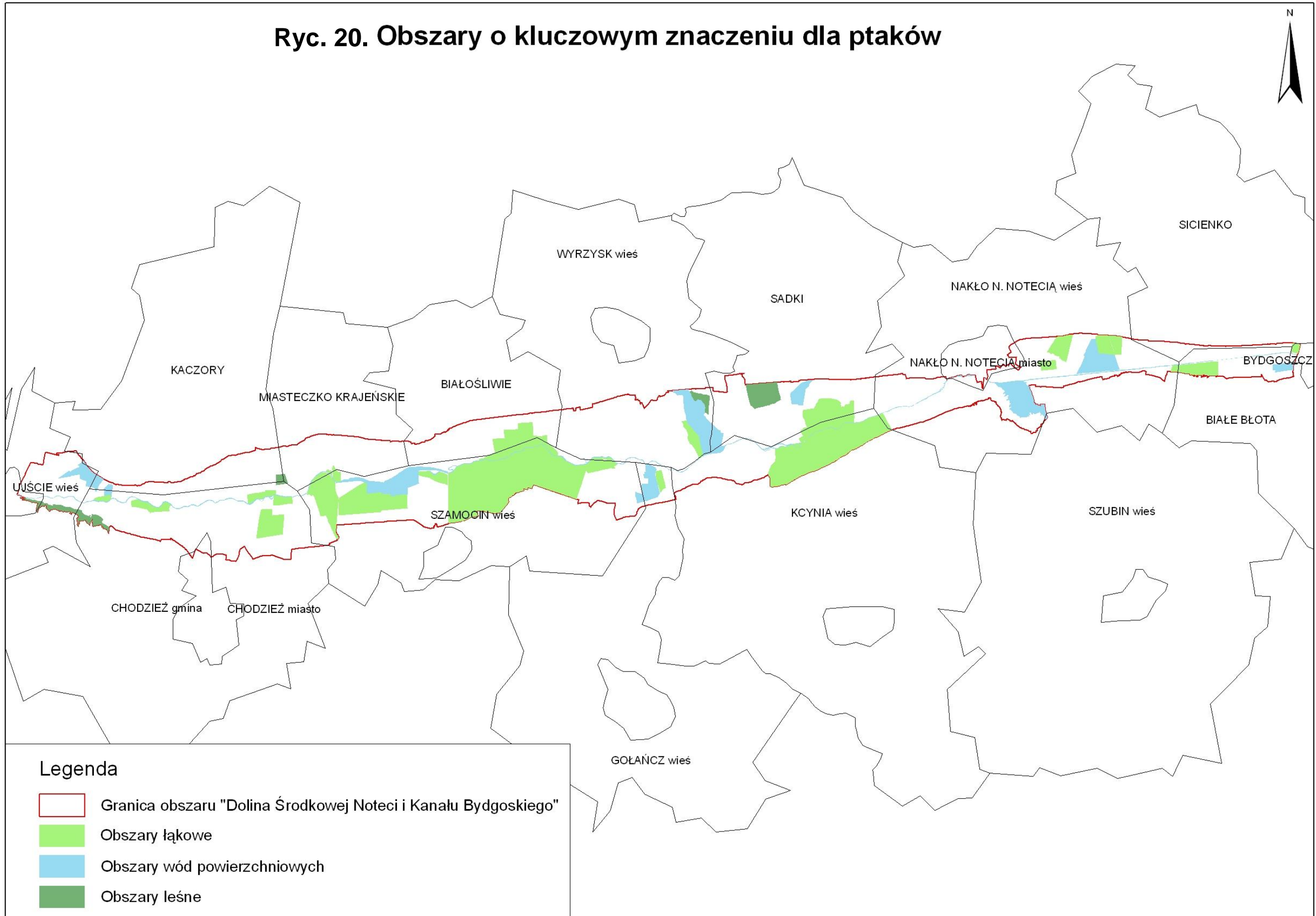
11.4.2 Lokalizacje szczególnie zagrożone negatywnym oddziaływaniem na przedmioty ochrony ostoi

Biorąc pod uwagę wykonaną priorytetyzację przedmiotów ochrony ostoi (rozdz. 9.1) oraz warunki niezbędne dla zapewnienia właściwego stanu ich ochrony, dokonano waloryzacji przestrzennej całego obszaru ostoi. Na rycinie 20 wskazano obszary o kluczowym znaczeniu jako siedliska ptaków stanowiących przedmiot ochrony na terenie ostoi. Utrzymanie ich przynajmniej w dotychczasowej formie i intensywności użytkowania stanowi niezbędny warunek utrzymania właściwej ochrony populacji ptaków, dla których wyznaczony został obszar Natura 2000. Obszary te szczególnie powinny być chronione przed zmianą:

- sposobu użytkowania gruntów,
- kierunków i intensywności użytkowania rolniczego,
- stosunków wodnych.

Jednocześnie, obszary te powinny być traktowane priorytetowo we wdrażaniu zaproponowanych na ich terenie zadań ochronnych.

Ryc. 20. Obszary o kluczowym znaczeniu dla ptaków

12 WDRAŻANIE PLANU OCHRONY

12.1 Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie planu ochrony

Plan ochrony jest dokumentem długookresowym, sporządzanym na 20 lat. Planowanie w tak długiej perspektywie jest zadaniem bardzo trudnym, zważywszy, że wiele procesów ekologicznych przebiega w znacznie krótszym czasie (np. sukcesja łąk) i czasami trudno przewidzieć, jakie skutki mogą nastąpić w tak długiej perspektywie, natomiast inne nawet w okresie obowiązywania planu ochrony mogą nie dać wymiernych efektów (np. poprawa retencyjności obszaru). Jeszcze trudniej przewidzieć zmiany sfery społeczno-gospodarczej i potrzeby różnych grup interesów niezwiązane bezpośrednio z ochroną przyrody, a które często determinować będą politykę ochrony obszaru. Uwzględniając te uwarunkowania ustawa o ochronie przyrody przewidziała możliwość zmiany planu ochrony (art. 29 ust. 4), przy czym może być ona podyktowana jedynie potrzebą ochrony przedmiotów ochrony. Wydaje się, że plan ochrony będzie spełniał dobrze swoje funkcje przez 5-10 lat, po czym powinna nastąpić jego rewizja.

W związku z tym, że obszary Natura 2000 obejmują tereny wykorzystywane gospodarczo, plan ochrony nie koncentruje się jedynie na ochronie zasobów przyrodniczych, dla których został utworzony obszar Natura 2000, ale uwzględnia również społeczne i gospodarcze uwarunkowania działań ochronnych. Dlatego przy jego konstrukcji w jak największym stopniu starano się zachować związek z innymi opracowaniami, w tym z zakresu zarządzania przestrzenią i kształtowania rozwoju społeczno-gospodarczego. Spójność tych dokumentów starano się zapewnić na etapie opracowywania planu ochrony, m.in. poprzez konsultacje z przedstawicielami najistotniejszych instytucji, które współuczestniczyć będą w realizacji planu ochrony lub w inny sposób są zainteresowane jego rozstrzygnięciami. Odpowiedzialnym za wdrożenie planu ochrony jest sprawujący nadzór nad obszarem. Jednak wiele ważnych, zaproponowanych zadań, które będą miały bezpośredni wpływ na stan ochrony przedmiotów ochrony pozostaje w gestii innych instytucji, w tym zwłaszcza organów administracji samorządowej (np. zagospodarowanie przestrzenne, rozwój społeczno-gospodarczy). Równie częste są zadania, realizacja których uzależniona jest od współdziałania kilku podmiotów (np. w sferze gospodarki wodnej). W związku z tym, koniecznym warunkiem efektywnego wdrażania planu ochrony jest ścisłe współdziałanie różnych podmiotów.

Obowiązujące przepisy prawne nie regulują warunków organizacyjnych i finansowych wdrażania ustaleń planu ochrony obszaru Natura 2000 przez inne podmioty, niż sprawujący

nadzór nad obszarem. Do jego obowiązków będzie należało uzgodnienie sposobu realizacji zadań ochronnych z podmiotami wskazanymi w projekcie planu ochrony.

Plan ochrony powinien stać się podstawą do formułowania różnorodnych porozumień oraz umów (kontraktów) pomiędzy zainteresowanymi podmiotami. Przyjęcie takiego sposobu realizacji planu ochrony jest jak najbardziej uzasadnione z uwagi na stale niewystarczające, w porównaniu do potrzeb, środki finansowe pozostające w dyspozycji sprawującego nadzór nad obszarem na realizację działań ochronnych. Plan ochrony powinien zapewnić bardziej skuteczne pod względem organizacyjnym i ekonomicznym zarządzanie obszarem chronionym.

Biorąc pod uwagę zarówno podział zadań pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w realizację planu ochrony wynikający z przepisów szczególnych, jak też wzajemne relacje między tymi podmiotami, niektóre zadania ochronne należy traktować jako obligatoryjne dla sprawującego nadzór nad obszarem. Jednak zdecydowana większość z nich należy do kompetencji innych instytucji lub osób fizycznych. W takim przypadku rola sprawującego nadzór nad obszarem Natura 2000 sprowadzać się będzie do ich inicjowania, stymulowania bądź wspierania, a niejednokrotnie do wspólnego aplikowania o pozabudżetowe środki finansowe na realizację zadań ochronnych. Przy takim założeniu niezwykle ważnym zagadnieniem jest wypracowanie sposobu wdrażania i monitorowania realizacji działań wynikających z planu ochrony, które posłużą do późniejszej ewentualnej weryfikacji przyjętych kierunków działań.

Wdrażanie planu ochrony wymagać będzie bieżącej wiedzy o zrealizowanych działaniach ochronnych oraz ich skutkach. Niezwykle ważna jest również bieżąca wiedza o wszelkich działaniach inwestycyjnych i pozainwestycyjnych podejmowanych na terenie ostoi, których skutki mogą wywierać wpływ na przedmioty ochrony ostoi. Skuteczność działań ochronnych może również podnieść utrzymywanie stałego kontaktu z podmiotami i osobami, których działalność może wpływać na przedmioty ochrony. Z tych też względów, za jak najbardziej celowe uznaje się powołanie strażnika ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”. Można również rozważyć powierzenie takiej osobie opieki nad obiema ostojami chroniącymi populacje ptaków nad Notecią, w tym również nad ostoją „Nadnoteckie Łęgi”.

12.2 Finansowanie zarządzania ochroną ostoi

Finansowanie zarządzania siecią Natura 2000 nastęrcza wielu problemów dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Zarządzanie obszarem Natura 2000 wymaga kosztów związanych z:

- administrowaniem terenem,
- realizacją zabiegów ochronnych oraz monitoringiem ich efektów,
- edukacją i promocją.

Koszty związane z administrowaniem terenem szacuje się na ok. 80 Euro/ha/rok (Chylarecki, Kucharczyk 2004).

Najwięcej trudności związanych jest z pozyskaniem środków na realizację zabiegów ochronnych oraz monitoring ich efektów. Aktualnie, można zidentyfikować następujące główne źródła finansowania zarządzania obszarami Natura 2000, które mogłyby być wykorzystane przy wdrażaniu zaproponowanych działań ochronnych na terenie ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego”:

- LIFE+,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
- Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013,
- fundusze strukturalne w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Programu Infrastruktura i Środowisko.

FUNDUSZ LIFE+

LIFE+ jest jedynym instrumentem finansowym Unii Europejskiej koncentrującym się wyłącznie na współfinansowaniu projektów w dziedzinie ochrony środowiska. Jego głównym celem jest wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, realizacja polityki ochrony środowiska oraz identyfikacja i promocja nowych rozwiązań dla problemów dotyczących ochrony przyrody.

LIFE+ składa się z trzech komponentów, w ramach których współfinansowane są projekty w zakresie:

- **wdrażania Dyrektywy Ptasiej i Dyrektywy Siedliskowej, w tym ochrony priorytetowych siedlisk i gatunków,**

- ochrony środowiska, zapobiegania zmianom klimatycznym, innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie ochrony zdrowia i polepszania jakości życia oraz wdrażania polityki zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych i gospodarki odpadami,
- działań informacyjnych i komunikacyjnych, kampanii na rzecz zwiększania świadomości ekologicznej w społeczeństwie, w tym kampanie na temat zapobiegania pożarom lasów oraz wymiany najlepszych doświadczeń i praktyk.

Program LIFE+ zapewnia wsparcie finansowe w średniej wysokości 50% wartości projektu.

Nabór wniosków ogłaszany jest raz do roku przez Komisję Europejską.

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2007-2013

W ramach Osi 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego. Działanie: Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa, Schemat II – Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi finansowane są przedsięwzięcia związane z budową lub remontem urządzeń melioracji wodnych służących do retencjonowania i regulacji poziomu wód, np. jazów, zastawek, zbiorników wodnych, stopni wodnych itp., budową lub remontem systemów nawodnień grawitacyjnych, remontem istniejących urządzeń melioracji wodnych w celu dostosowania ich do nawodnień grawitacyjnych oraz projekty służące poprawie warunków korzystania z wód dla potrzeb rolnictwa. Beneficjentami pomocy są wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych.

Jak pokazuje praktyka, beneficjenci pomocy w pierwszej kolejności starają się nadrobić długoletnie zaległości w braku konserwacji urządzeń melioracyjnych, co sprowadza się najczęściej do całkowitego usunięcia drzew i krzewów z brzegów rowów melioracyjnych oraz wybrania namułu z ich dna. Tymczasem, zadaniem sprawującym nadzór nad obszarem powinno być zachęcenie Zarządów Melioracji i Urządzeń Wodnych w Poznaniu i Bydgoszczy do aplikowania o te środki również na zadania związane z retencjonowaniem i regulacją poziomu wód, a także nawadnianiem gruntów rolnych.

W ramach Osi 2 – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich wdrażane jest działanie 214 – Program rolnośrodowiskowy. Jest on wskazywany jako podstawowe narzędzie finansowania zadań ochronnych (= kompensaty utraconych korzyści z dotychczasowego sposobu użytkowania gruntów) na obszarach wiejskich wchodzących w granice obszarów Natura 2000. W ramach programu rolnośrodowiskowego na lata 2007-2013 przewidziany jest Pakiet 5 - Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000. Wyróżnione w ramach jego warianty

rolnośrodowiskowe są w pełni zbieżne z wymogami zachowania walorów przyrodniczych łąk i pastwisk w dolinie Noteci.

W granicach województwa wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego program rolnośrodowiskowy cieszy się dosyć dużym zainteresowaniem rolników.

PROGRAM OPERACYJNY ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA I NADBRZEŻNYCH OBSZARÓW RYBACKICH NA LATA 2007-2013

W ramach Priorytetu 2: Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury, Środek 2.1. Inwestycje w chów i hodowlę ryb finansowane są działania związane z rozwojem i modernizacją obiektów akwakultury, rekultywacją stawów, w przypadkach, w których relacja kosztów do korzyści będzie uzasadniona z ekonomicznego punktu widzenia, a działania będą korzystne dla środowiska i retencji wód. Wspierane są również inwestycje związane z wyposażeniem do ochrony przed drapieżnikami. Dofinansowanie wynosi do 60% kosztów kwalifikowalnych inwestycji. Beneficjentami pomocy mogą być prywatni lub publiczni operatorzy oraz organizacje lub stowarzyszenia producentów.

W ramach Priorytetu 2: Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury, Środek 2.2. Działania wodno-środowiskowe producentom ryb udzielane będzie wsparcie mające na celu zrekompensowanie stosowania tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności. Celem jest również promocja ekologicznych praktyk produkcyjnych w polskim sektorze akwakultury. Dofinansowanie wynosić będzie do 100% kosztów kwalifikowalnych inwestycji. Beneficjentami pomocy mogą być prywatne i publiczne przedsiębiorstwa oraz operatorzy prywatni działający w sektorze akwakultury. Środek ten dostępny będzie w III - IV kwartale 2009 r.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2007-2013

W ramach Priorytetu III Środowisko przyrodnicze finansowane są działania ukierunkowane m.in. na ochronę zasobów wodnych oraz bezpieczeństwo powodziowe. W nawiązaniu do zarządzania przeciwpowodziowego finansowane projekty powinny bazować na interdyscyplinarnym planowaniu dla całego obszaru zlewni. Priorytetowo traktowane będą projekty, które mają na celu naturalne spowolnienie odpływu i wzrost retencji wody

oraz odnowę istniejącej infrastruktury. Nowe środki ochrony przeciwpowodziowej będą finansowane jedynie wtedy, gdy wcześniejsze działania nieinfrastrukturalne były niewystarczające i nadal istnieje ryzyko powodzi oraz pod warunkiem, że spełnione są określone kryteria, w szczególności Artykuł 4(7) Ramowej Dyrektywy Wodnej. Ponadto, finansowane działania winny uwzględniać synergię działań przeciwpowodziowych z działaniami na rzecz ochrony przyrody.

Utrzymanie stanu przyrody i jej ochrona to kolejny obszar wsparcia w ramach Priorytetu III. Finansowane będą działania polegające na odbudowie zdegradowanych siedlisk naturalnych, promocji obszarów chronionych, w szczególności obszarów Natura 2000, znoszeniu barier migracji zwierząt oraz ochronie gatunków fauny i flory o zagrożonej puli genowej.

Beneficjentami pomocy mogą być: jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, administracja rządowa, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy / MSP, organizacje pozarządowe, szkoły wyższe, jednostki naukowe, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki oświatowe, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia, parki narodowe i krajobrazowe, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną oraz spółki wodne.

W trakcie opracowywania niniejszej dokumentacji ogłoszone zostały konkursy na działanie 3.3. Wsparcie ochrony przyrody oraz 3.5. Wzmocnienie ochrony przeciwpowodziowej zagrożonych obszarów oraz zwiększenie retencji na terenie województwa.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2007-2013

W ramach Osi priorytetowej 2 Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska finansowane są działania ukierunkowane na rozwój infrastruktury przeciwpowodziowej i zabezpieczenie przed deficytem wody. Wspierane będą przede wszystkim inwestycje, które mają na celu zwolnienie szybkości odpływu wód opadowych oraz zwiększenie retencyjności zlewni. Finansowane projekty mogą obejmować m.in.: odtworzenie zdolności retencyjnych naturalnych terenów zalewowych i podmokłych, konserwację i ochronę oraz gdzie możliwe, odtworzenie terenów podmokłych i zalewowych, w tym m.in. meandrów rzecznych, ponowne połączenia rzek z ich naturalnymi terenami zalewowymi, zaprzestanie melioracji, przywrócenie naturalnego koryta rzeczno, w tym cofnięcie regulacji koryta rzeczno oraz rozbiórka wałów przeciwpowodziowych i innych urządzeń przeciwpowodziowych, rozwój suchych polderów przeciwpowodziowych, które mogłyby być użytkowane jako

np. łąki, odbudowę terenów leśnych, itp. Realizacja nowych projektów infrastrukturalnych będzie możliwa tylko wtedy, gdy pomimo realizacji działań poza-infrastrukturalnych zagrożenie przeciwpowodziowe będzie istniało nadal oraz pod warunkiem spełnienia wymagań Artykułu 4.7 Ramowej Dyrektywy Wodnej. Wsparcia nie uzyskują inwestycje z zakresu melioracji wodnych podstawowych nie związanych z ochroną przeciwpowodziową oraz melioracji szczegółowych.

Kolejnym obszarem wsparcia jest ochrona i promocja zasobów przyrodniczych regionu. Finansowane będą projekty z zakresu zachowania różnorodności gatunkowej, przywracania i ochrony naturalnego stanu siedlisk przyrodniczych, udrażniania korytarzy ekologicznych dla znoszenia barier lub ograniczeń przemieszczania się zwierząt oraz projekty sprzyjające kształtowaniu proekologicznych postaw społecznych, w tym budowy lub modernizacji infrastruktury związanej z udostępnianiem i promocją obszarów chronionych, np. wyznaczanie i urządzenie ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W ramach Priorytetu III: Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska, Działanie 3.1: Retencjonowanie wody i zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego finansowane będą przedsięwzięcia polegające m.in. na: przywracaniu pierwotnego kształtu doliny i koryta cieków poprzez przebudowę wałów, zabiegi biotechniczne, odtworzenie pierwotnej trasy koryta cieków, zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych z zachowaniem równowagi stanu ekologicznego i technicznego utrzymania rzeki, poprzez budowę polderów zalewowych, modernizację wałów przeciwpowodziowych oraz śluz wałowych. Beneficjentami pomocy mogą być m.in. regionalne zarządy gospodarki wodnej, wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;

W ramach Priorytetu V: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych finansowane będą działania na rzecz ochrony przyrody i edukacji ekologicznej w podziale na 4 działania:

- 5.1. Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej.
- 5.2. Zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych.
- 5.3. Opracowanie planów ochrony obszarów chronionych.
- 5.4. Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej.

W okresie 2007-2013 na realizację Priorytetu V planuje się przeznaczenie kwoty 105 mln euro, z czego 89 mln euro stanowią będą środki Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego). Lista beneficjentów jest ograniczona do podmiotów sprawujących nadzór nad obszarami chronionymi lub realizujących zadania związane z ochroną przyrody lub kształtowaniem postaw społecznych w zakresie ochrony środowiska.

Wdrażanie planu ochrony „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” mogłoby się odbywać w oparciu o wykorzystanie środków przewidzianych na realizację zadania 5.1. W ramach tego działania będą finansowane kompleksowe projekty służące bezpośrednio ochronie wartości przyrodniczych siedlisk zagrożonych w skali kraju i Europy, z włączeniem wykupu gruntów dla celów ochrony przyrody. Duży nacisk zostanie położony na projekty mające na celu odtwarzanie i kształtowanie warunków dla trwałego zachowania siedlisk, w tym zwłaszcza zbiorników wodnych, mokradeł, torfowisk, wrzosowisk i innych zaliczanych do nieużytków rolniczych. W ramach działania będą realizowane również przedsięwzięcia ukierunkowane na organizowanie aktywności turystycznej na obszarach chronionych poprzez budowę lub modernizację odpowiedniej infrastruktury. Nadrzędnym celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zabezpieczenie obszarów chronionych przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów. Finansowane będą także projekty obejmujące kompleksowe programy ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem, które będą uwzględniać kształtowanie ostoi tych gatunków, zachowanie ich pul genowych *In situ* i *ex situ*, restytucję i reintrodukcję oraz budowę infrastruktury niezbędnej do realizacji tych programów.

12.3 Ograniczenia i możliwości wdrażania planu ochrony

Wdrażanie planu ochrony ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” może przynieść szereg problemów, których źródła tkwią w organizacji zarządzania siecią Natura 2000 w Polsce. Najistotniejsze omówiono poniżej.

BARIERY PRAWNE:

- 1) niejasny podział ustawowych kompetencji dotyczących zarządzania siecią Natura 2000 w Polsce między Ministerstwem Środowiska, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska (Dyrekcjami w Poznaniu i Bydgoszczy – w przypadku ostoi „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”), samorządami terytorialnymi (w tym marszałkami województw, w imieniu których działają wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych) i administracją specjalną (szczególnie Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej

- i Lasami Państwowymi), czego skutkiem jest brak poczucia współodpowiedzialności za zachowanie właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony w ostoi innych podmiotów, niż dyrekcja ochrony środowiska;
- 2) technokratyczne przepisy dotyczące gospodarki wodnej ukierunkowane głównie na ochronę przeciwpowodziową oraz uproduktywnienie gruntów rolnych, stojące niejednokrotnie w sprzeczności z celami ochrony sieci Natura 2000, czego skutkiem jest niechęć służb odpowiedzialnych za gospodarkę wodną zarówno do podjęcia odpowiedzialności, jak i współdziałanie we wdrażaniu zadań ochronnych pod pretekstem braku delegacji prawnych;
 - 3) brak jasno określonych zależności między planami różnego szczebla i przeznaczenia, w tym w szczególności między planem ochrony ostoi oraz planami dotyczącymi gospodarowania wodami, czego skutkiem są rozbieżności w koncepcjach ochrony i zarządzania tym samym terenem oraz dyspersja środków finansowych na ich sporządzanie i wdrażanie;
 - 4) rozproszenie pomiędzy licznymi instytucjami uprawnień decyzyjnych oraz potencjału kadrowego i finansowego niezbędnego do sprawnego zarządzania siecią Natura 2000, czego skutkiem może być brak efektywności wdrażania ustaleń planu ochrony;
 - 5) brak systemów rekompensat z tytułu strat powodowanych w działalności rolniczej, leśnej i rybackiej przez gatunki będą przedmiotem ochrony w ostoi, czego skutkiem jest niechęć do idei ochrony przyrody, a tym samym podejmowania, czy współuczestnictwa w realizacji jakichkolwiek działań pro-przyrodniczych;
 - 6) brak aktualnie mechanizmów finansowych wspierających pro-przyrodnicze gospodarowanie na rybackich stawach hodowlanych (opracowano projekt działań wodno-środowiskowych, który zacznie obowiązywać w III–IV kwartale 2009 r.).

BARIERY FINANSOWE:

- 1) brak rozwiązań systemowych w zakresie zapewnienia stałego finansowania wykonywania zadań ochronnych w granicach ostoi, a finansowanie działań ochronnych opiera się o środki budżetowe sprawującego nadzór nad obszarem (bez możliwości zapewnienia wieloletniego finansowania działań ochronnych) uzupełniane ze źródeł pozabudżetowych, system grantów w ramach mechanizmu LIFE+, projekty wylaniane poprzez konkursy w ramach różnych funduszy unijnych oraz dobrowolne umowy zawierane przez rolników w ramach programu rolnośrodowiskowego;
- 2) skomplikowane procedury uzyskiwania płatności w ramach funduszy unijnych oraz konieczność zabezpieczenia wkładu własnego;

- 3) brak środków finansowych na realizację płatności z tytułu konieczności ograniczenia działalności mającej wpływ na przedmioty ochrony oraz wypłatę rekompensat za utracone korzyści, co powoduje, że zapis art. 36 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody w zasadzie pozostaje zapisem martwym⁴;
- 4) brak środków finansowych na pokrycie ewentualnych roszczeń właścicieli gruntów z tytułu uniemożliwienia lub istotnego ograniczenia korzystania z nieruchomości lub jej części w dotychczasowy sposób w sytuacji konieczności modyfikacji istniejących planów zagospodarowania przestrzennego z uwagi na wymagania ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych.

BARIERY ORGANIZACYJNE:

- 1) szczupłe kadry odpowiedzialne za wdrażanie sieci Natura 2000, w tym brak kadry dobrze przygotowanej do opracowywania od strony merytorycznej i finansowej aplikacji celem pozyskania pozabudżetowych środków finansowych;
- 2) brak zainteresowania wdrażaniem lub współdziałaniem we wdrażaniu zadań ochronnych przez niektóre podmioty prowadzące działalność na terenie ostoi, nawet pomimo prawnego ich umocowania, co jest konsekwencją niektórych omówionych wyżej barier prawnych i finansowych. Przykład: wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych są beneficjentami pomocy finansowej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, Działanie: Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa, Schemat II – Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi, w ramach którego finansowane będą przedsięwzięcia związane z budową lub remontem urządzeń melioracji wodnych służących do retencjonowania i regulacji poziomu wód, np. jazów, zastawek, zbiorników wodnych, stopni wodnych itp., budową lub remontem systemów nawodnień grawitacyjnych, remontem istniejących urządzeń melioracji wodnych w celu dostosowania ich do nawodnień grawitacyjnych oraz projekty służące poprawie warunków korzystania z wód dla potrzeb rolnictwa. Bardzo zachowawcze, nieodpowiadające współczesnej wiedzy sprawdzonej w praktyce w wielu krajach Unii Europejskiej oraz w Stanach Zjednoczonych, podejście do zagadnień gospodarki wodnej

⁴Art. 36 ust. 3 Ustawy o ochronie przyrody stanowi, iż: „Jeżeli działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka lub rybacka wymaga dostosowania do wymogów ochrony obszaru Natura 2000, na którym nie mają zastosowania programy wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości, wojewoda może zawrzeć umowę z właścicielem lub posiadaczem obszaru, z wyjątkiem zarządców nieruchomości Skarbu Państwa, która zawiera wykaz niezbędnych działań, sposoby i terminy ich wykonania oraz warunki i terminy rozliczenia należności za wykonane czynności, a także wartość rekompensaty za utracone dochody wynikające z wprowadzonych ograniczeń.”

powoduje, że w ramach tych środków realizowane są jedynie zadania związane z udrażnianiem rowów melioracyjnych i regulacją rzek, zamiast nietechnicznych metod ochrony przeciwpowodziowej i zwiększenia retencyjności gleb, również dla produkcji rolnej.

BARIERY MENTALNE:

- 1) poczucie nadrzędności własności prywatnej nad interesem celu publicznego (ochrona gatunkowa roślin i zwierząt jest właśnie takim interesem);
- 2) skostniały system gospodarowania wodami i brak chęci zastosowania w praktyce sprawdzonych gdzie indziej sposobów gospodarowania zasobami wodnymi.

Obszar Natura 2000 „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” jest bardzo rozległym obszarem, na którym gospodaruje / zarządza duża liczba podmiotów i osób indywidualnych, reprezentujących często odmienne interesy. Ochrona siedlisk w dolinach rzecznych wymaga ochrony procesów warunkujących dynamikę siedlisk prowadzonej w skali całej ostoi, a nie ochrony konkretnych, ograniczonych przestrzennie płatów siedlisk. Mimo tego jednak wydaje się, że jedynym sposobem wdrażania planu ochrony będzie realizacja kompleksowych projektów w niewielkiej skali przestrzennej (kilkadziesiąt – kilkaset ha). Takimi projektami mogłyby zostać objęte następujące fragmenty ostoi:

1. Wszystkie kompleksy stawów rybnych
Cel projektu: edukacyjne i turystyczne wykorzystanie ekstensywnie użytkowanych stawów hodowlanych jako siedlisk ptaków.
2. Fragment nadrzecznych łąk zalewowych między śluzą Krostkowo, a mostem na trasie Białośliwie – Szamocie
Cel projektu: ochrona łąk pełniących ważną funkcję podczas migracji ptaków, w tym ochrona największego w dolinie Noteci noclegowiska żurawi.
3. Fragment doliny Noteci między Szamocinem, Lipią Górą a śluzą Krostkowo
Cel projektu: ochrona rozległych łązowisk, jako bardzo ważnego legowiska podrózniczka.
4. Południowy fragment doliny Noteci między Polichnem a mostem na trasie Gromadno – śluza Gromadno
Cel projektu: ochrona najlepiej zachowanej w ostoi mozaiki ekstensywnie użytkowanych łąk, turzycowisk, starorzeczy, torfianek i łązowisk, jako siedliska legowego szeregu gatunków ptaków wodno-błotnych, w tym najważniejszego w dolinie Noteci łągowiska podrózniczka.

Podstawowym narzędziem ochrony ptaków siewkowych są programy rolnośrodowiskowe. Zadania z zakresu poprawy stosunków wodnych mogą być finansowane z różnych źródeł omówionych w rozdz. 11.4. Od III-IV kwartału 2009 r. będzie możliwość wspierania finansowego ekstensywnego użytkowania stawów hodowlanych, w tym udostępnienia ich dla potrzeb edukacji. Kompleksowe programy aktywnej ochrony mogłyby być finansowane z Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Wielkopolskiego i Województwa Kujawsko-Pomorskiego lub mechanizmu LIFE+. Z tego ostatniego źródła można również pokryć koszty zakupu najcenniejszych fragmentów ostoi. Programy te, to również znakomita okazja do wdrożenia zadań związanych z ochroną przeciwpowodziową metodami nietechnicznymi. W Polsce funkcjonuje wiele programów aktywnej ochrony, z doświadczeń których można skorzystać.

Takie pojedyncze, pierwsze projekty służyłyby za pewnego rodzaju rozsądek nowej idei gospodarowania w zgodzie ze środowiskiem naturalnym.

13 KOREKTA GRANIC OSTOI

W ramach prac nad planem ochrony wykonana została korekta przebiegu granic ostoi. Nowe granice ostoi zostały wyznaczone na mapach zasadniczych w skali 1:5 000 pozyskanych w Powiatowym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Pile, Chodzieży, Wągrowcu, Nakle, Bydgoszczy oraz Miejskiej Pracowni Geodezyjnej w Bydgoszczy.

Korekta granic ostoi miała charakter głównie techniczny. Sprowadzała się do dociągnięcia granic ostoi do granic działek ewidencyjnych oraz uproszczenia jej przebiegu poprzez poprowadzenie jej po łatwo rozpoznawalnych w terenie elementach topograficznych. W wyniku korekty merytorycznej wyłączono z granic ostoi niewielkie obszary, które nie mają większego znaczenia dla ochrony ptaków i ich siedlisk podlegających ochronie w granicach ostoi. Z drugiej strony, szczegółowa inwentaryzacja przyrodnicza wykazała, że poza dotychczasowymi granicami ostoi pozostają obszary o istotnym znaczeniu dla lokalnych populacji ptaków, w związku z czym włączono je w granice ostoi.

W ramach rewizji planu ochrony lub w ramach osobnego zadania warto wykonać inwentaryzację obszaru położonego na południowy-wschód od Nakła. Rozpoznanie wykonane w trakcie prac nad opracowaniem niniejszej dokumentacji wskazuje, że są to tereny o potencjalnie dużej wartości dla ochrony populacji ptaków w granicach ostoi.

Komplet map w skali 1:5 000 ze skorygowanymi granicami ostoi stanowią załącznik do niniejszego opracowania.

14 LITERATURA

- Austin T. 1988. The palaeomagnetism of Quaternary sediments at Ujście, Poland. *Quaestiones Geographicae*, 10.
- Bajkiewicz-Grabowska E., Mikulski Z. 2006. *Hydrologia ogólna*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bartkowski T. 1957. Rozwój polodowcowej sieci hydrograficznej w Wielkopolsce Środkowej. *Zeszyty Naukowe UAM Poznań - Geografia*, 1.
- Bartkowski T. 1960. Główne rysy fizjografii Wysoczyzny Leszczyńskiej między Śremem – Leszmem i Gostyniem. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, 6.
- Bartkowski T. 1963. O formach rozcięcia marginalnego i niektórych formach strefy marginalnej na Nizinie Wielkopolskiej. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią* (cz. I), 11.
- Bartkowski T. 1964. O formach rozcięcia marginalnego i niektórych formach strefy marginalnej na Nizinie Wielkopolskiej (cz. II). *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, 13.
- Bartkowski T. 1968. Kemy na obszarze Niziny Wielkopolskiej a deglacjacja. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, 21.
- Bartkowski T. 1970. *Wielkopolska i Środkowe Nadodrze*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bednorz J., Kupczyk M. 1995. Ptaki doliny Noteci. *Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM w Poznaniu*, 4.
- Bednorz J., Kupczyk M., Winiecki A., Kuźniak S. 2000. *Ptaki Wielkopolski*. Monografia faunistyczna. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Boczoń A. 2006. Charakterystyka warunków termiczno-plotliwych w Puszczy Białowieskiej w latach 1950–2003. *Leśne Prace Badawcze*, 1.
- Borysiak J. 2004. Zalewane muliste brzegi rzek. [w:] Herbich J. (red.). *Wody słodkie i torfowiska. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 2.
- Borysiak J., Pawlaczyk P., Stachowicz W. 2004. Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-inacanae*, olsy źródłiskowe). [w:] Herbich J. (red.). *Lasy i bory. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 5.

- Danielewicz W., Pawlaczyk P. 2004. Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*). [w:] Herbich J. (red.). Lasy i bory. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 5.
- Danielewicz W., Pawlaczyk P. 2004. Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*). [w:] Herbich J. (red.). Lasy i bory. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 5.
- Danielewicz W., Pawlaczyk P., Holeksa J., Szwagrzyk J. 2004. Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*). [w:] Herbich J. (red.). Lasy i bory. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 5.
- Dolina Noteci, możliwości aktywizacji turystycznej i gospodarczej. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań.
- Drawieńsko-Notecka Kraina Turystyczna. Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań.
- Dzierżek J. 1997. Geology of sub-Quaternary basement and stratigraphy of Quaternary sediments in the middle Noteć River valley, western Poland. *Annales Societatis Geologorum Poloniae*, 67.
- Faliński J. B. 1990-1991. Kartografia geobotaniczna. PPWK. Warszawa-Wrocław.
- Gadomska S. 1957. Utwory trzeciorzędowe i czwartorzędowe doliny Noteci w okolicy Krostkowa i Osieka n/Notecią koło Wyrzyska. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 118.
- Galon R. 1961. Morphology of the Noteć-Warta (or Toruń-Eberswalde) ice marginal streamway. *Geographical Studies*, 29. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- Galon R. 1972. Geomorfologia Polski, Tom 2 – Niż Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Głowaciński Z. (red.) 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Oficyna wydawnicza TEXT, Kraków.
- Grimmett R. F. A., Jones T. A. 1989. Important bird areas in Europe. ICBP, Cambridge.
- Gromadzki M., Dyrz A., Głowaciński Z., Wieloch M. 1994. Ostoje ptaków w Polsce. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Gdańsk.
- Herbichowa M. 2004. Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion, Polio-Callunion, Calluno-Arctostaphylion*). [w:] Herbich J. (red.). Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla.

- Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
- Herbichowa M., Wołejko L. 2004. Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk. [w:] Herbich J. (red.). Wody słodkie i torfowiska. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 2.
 - *Interpretation Manual of European Union Habitats*, European Commission DG Environment version of October 1999.
 - Jermaczek A., Pawlaczyk P., Rybaczyk E. 2005. Murawy kserotermiczne nad Odrą, Wartą i Notecią. Przewodnik turystyczno-przyrodniczy. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
 - Kaniecki A. 2007. Przemiany stosunków wodnych na obszarze Niziny Wielkopolskiej do końca XVIII wieku związane z antropopresją. [w:] Michalczyk Z. (red.) Obieg wody w środowisku naturalnym i przekształconym. Wydawnictwo UMCS, Lublin.
 - Kasprzak L. 1981. The facial differentiation of the tills of glacial series at Stare Kurowo, NW Poland. *Quaestiones Geographicae*, 7.
 - Kącki Z., Załuski T. 2004. Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*). [w:] Herbich J. (red.). Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
 - Klimaszek P. 2004. Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*. [w:] Herbich J. (red.). Wody słodkie i torfowiska. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 2.
 - Kondracki J. 2002. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 - Kostrowicki A. S. 1965. Regionalizacja zoogeograficzna palearktyki w oparciu o faunę motyli tzw. większych (*Macrolepidoptera*). Instytut Geografii Polskiej Akademii Nauk. *Prace Geograficzne*, 51.
 - Kowalczyk A. 1960. Paleomorfologia powierzchni podplejstoczeńskiej niżowej części dorzecza Odry. *Prace Geograficzne PAN Instytut Geografii*, 21. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

- Kozarski S. 1959. O genezie chodzieskiej moreny czołowej. *Badania Fizjograficzne nad Polską zachodnią*, V.
- Kozarski S. 1962. Recesja ostatniego lądolodu z północnej części Wysoczyzny Gnieźnieńskiej a kształtowanie się pradoliny Noteci-Warty. *Prace Komisji Geograficzno-Geologicznej*, II, 3. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Kozarski S. 1981. *Stratygrafia i chronologia vistulianu Niziny Wielkopolskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kozarski S., Rotnicki K. 1977. Valley floors and changes of river channel patterns in the north Polish plan during the late-Würm and Holocene. *Quaestiones Geographicae*, 4.
- Krygowski B. 1961. *Geografia fizyczna Niziny Wielkopolskiej. Część 1 – Geomorfologia*. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Krygowski B. 1974. Niektóre problemy z morfodynamiki Niziny Wielkopolskiej. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, 27.
- Kucharski L., Perzanowska J. 2004. Nizowe i górskie łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*). [w:] Herbich J. (red.). *Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
- Kujawa-Pawlaczyk J. 2004. Ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*). [w:] Herbich J. (red.). *Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
- Lorenc H. (red.) 2005. *Atlas Klimatu Polski*. IMiGW, Warszawa.
- Majdanowski S. 1950. Zagadnienia rynien jeziornych na Niżu Europejskim. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, 2, 1.
- Makomaska-Juchniewicz M., Tworek S., Cierlik G. 2003. O kryteriach typowania Specjalnych Obszarów Ochrony. W: Makomaska-Juchniewicz M., Tworek S. (red.). *Ekologiczna sieć Natura 2000. Problem czy szansa*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- Mapa Geologiczno-Gospodarcza Polski w skali 1:50 000 wraz z objaśnieniami (arkusze: Szamocin – 315; Wyszysk – 316; Bydgoszcz Zachód – 318; 2002).
- Mapa Podziału Hydrologicznego Polski w skali 1:50 000: (arkusze: N-33-106-C; N-33-106-D; N-33-107-C; N-33-107-D; N-33-108-C; N-33-108-D).

- Mapa Hydrogeologiczna Polski wraz z objaśnieniami (arkusze Piła – 313; Śmiłowo – 314; Szamocin – 315; Wyrzysk – 316; Nakło 317; Bydgoszcz Zachód - 318).
- Matuszkiewicz J. M. 1993. Krajobrazy roślinne i regiony geobotaniczne Polski. Prace Geograficzne, 158.
- Matuszkiewicz W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Ser. Vademecum Geobotanicum 3. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. – W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- Mojski J. E. 2005. Ziemia Polska w Czwartorzędzie - zarys morfogenezy. PIG, Warszawa.
- Mróz W. 2004. Ziołorośla górskie (*Adenostylon alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*). [w:] Herbich J. (red.). Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
- Namura-Ocharska A. 2004. Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi. [w:] Herbich J. (red.). Siedliska morskie i przybrzeżne, nadmorskie i śródlądowe solniska i wydmy. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 1.
- Nowysz W., Wesołowski T. 1974. Materiały do awifauny doliny Noteci. Not. Przyr. 7, 10 (1973).
- Penczak T., Kostrzewa J., Marszał L., Koszaliński H., Kryk A., 1999. Ichtyofauna rzeki Noteć. Roczniki Naukowe PZW, 12/1999: 81-94.
- Perzanowska J., Kujawa-Pawlaczyk J. 2004. Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis-Festucion pallescentis*). [w:] Herbich J. (red.). Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.
- Pettersson G. 2002. Weichselian glaciations In the middle Noteć River region, northwest Poland. LUNDQUA Thesis 47, Lund University, Lund.
- Pociask-Karteczki J. (red.) 2006. Zlewnia - właściwości i procesy. Wydawnictwo UJ, Kraków.

- Popiela A. 2004. Brzegi lub osuszone dna zbiorników wodnych ze zbiorowiskami z *Littorelletea*, *Isoëto-Nanojuncetea*. [w:] Herbich J. (red.). Wody słodkie i torfowiska. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 2.
- Ratajczak M. 2007a. Położenie i charakterystyka geomorfologiczna obszaru leżącego na północ od pradoliny Noteci. [w:] L. Kasprzak (red.) Strefy glacialne Wielkopolski. SGP, Poznań.
- Ratajczak M. 2007b. Geologia glin lodowcowych i ich interpretacja genetyczna – wskaźnikowe cechy osadów determinowane miejscem sedymentacji w lądolodzie; glacialne deformacje osadów (stanowisko Wysoka). [w:] L. Kasprzak (red.) Strefy glacialne Wielkopolski. SGP, Poznań.
- Ratajczak M. 2007c. Geologia i geneza piasków, żwirów i glin lodowcowych – fizyczne warunki sedymentacji w rzekach lodowcowych, w spływach mas oraz pod lodem lodowcowym (stanowisko Dębówko Nowe). [w:] L. Kasprzak (red.) Strefy glacialne Wielkopolski. SGP, Poznań.
- Ratajczak M. 2007d. Geneza i wiek glin lodowcowych oraz osady katastrofalnych wezbrań wód lodowcowych (stanowisko Dziembowo). [w:] L. Kasprzak (red.) Strefy glacialne Wielkopolski. SGP, Poznań.
- Romer E. 1949. Regiony klimatyczne Polski. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław.
- Rozwałka Z. 2003. Zasady hodowli lasu obowiązujące w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. Warszawa.
- Różycki S. 1972. Plejstocen Polski środkowej na tle przeszłości w górnym trzeciorzędzie. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Schalow H. 1919. Beitrage zur Vogelfauna der Mark Brandenburg. Berlin.
- Sidło P. O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.) 2004. Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce. OTOP. Warszawa.
- Stankowski W. 2000. Problemy geologii kenozoiku Wielkopolski. [w:] J. Biernacka, J. Skoczylas (red.). Przewodnik LXXI Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Wydawnictwo Naukowe Bogucki. Poznań.
- Starkel L. (red.) 1999. Geografia Polski – środowisko przyrodnicze. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Stupnicka E. 2007. Geologia regionalna Polski. Wydawnictwo UW, Warszawa.

- Szafer W. 1977. Szata roślinna Polski Niżowej. [w:] Szafer W., Zarzycki K. (red.). Szata roślinna Polski. T. II. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski w skali 1:50 000 wraz z objaśnieniami (arkusze: Piła – 313; Śmiłowo – 314; Nakło nad Notecią – 317).
- Śliwa P., Wylegała P., Mizera T., Winiecki A. 2004. O wielkopolskich ptakach. Wydawnictwo PTOPI „Salamandra”, Poznań.
- Świerkosz K. 2003. Wyznaczanie ostoi Natura 2000. WWF Polska, Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody. Warszawa.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski – rozmieszczenie i liczebność. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wilkoń-Michalska J. 1957. Łąki zasolone w dolinie Noteci na odcinku Mątwy – Nakło. Roczn. Nauk Rol., 72-F-2.
- Wilkoń-Michalska J. 1963. Halofity Kujaw. Studia Soc. Scien. Torunensis D, Botanica, 7.
- Włodek M. 1980. Młodszy plejstocen w rejonie Nakła nad Notecią. Przegląd Geologiczny, 28.
- Woś A. 1994. Klimat Niziny Wielkopolskiej. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Woś A. 1999. Klimat Polski. Wydawnictwo Naukowe UAM, Warszawa.
- Wylegała P., Janyszek S., Kepel A., Dzieciolowski R. 2006. Ostoje przyrody o znaczeniu europejskim w Wielkopolsce. Wydawnictwo PTOPI „Salamandra”, Poznań.
- Wylegała P., Wylegała S., Pinkowski R., Kujawa D. 2004. Zmiany liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* w dolinie Noteci w latach 1980-2004. Not. Ornit. 45.
- Wylegała P., Plata W., Bagiński W., Blank M., Rudzianek B., Barteczka J., Konopka A. 2007. Awifauna Doliny Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego w latach 2002–2007. Msc.
- Wylegała P. 2007. Plan współpracy lokalnej na rzecz ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego. Ministerstwo Środowiska. Transition Facility 2004. Opracowanie planów renaturyzacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania dla wybranych gatunków objętych Dyrektywą Ptasia i Dyrektywą Siedliskową.
- Wylegała P., Kuźniak S., Dolata P.T. 2008. Obszary ważne dla ptaków w okresie gniazdowania oraz migracji na terenie województwa wielkopolskiego. Msc. Biura Planowania Przestrzennego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

- Załuski T., Kącki Z. 2004. Łąki selernicowe (*Cnidion dubi*). [w:] Herbich J. (red.). Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3.

Akty prawne

- Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków (ze zmianami).
- Dyrektywa 92/43/EEC w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory, zmieniona Dyrektywą 97/62/EEC (Dyrektywa Siedliskowa).
- Dyrektywa Nr 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. prawo łowieckie (t.j. Dz. U. z 2005 r. Nr 127, poz. 1066, Nr 175, poz. 1462, z 2006 r. Nr 220, poz. 1600, z 2007 r. Nr 176, poz. 1238, z 2008 r. Nr 201, poz. 1237).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002, z 2004 r. Nr 69, poz. 625, Nr 92, poz. 880, Nr 96, poz. 959, z 2005 r. Nr 33, poz. 289, Nr 175, poz. 1462, z 2006 r. Nr 249, poz. 1830, z 2008 r. Nr 199, poz. 1227).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 1614, Nr 111, poz. 708, Nr 138, poz. 865, Nr 154, poz. 958, Nr 171, poz. 1056, Nr 199, poz. 1227).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 z późn. zmian.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880, z 2005 r. Nr 113, poz. 954, Nr 130, poz. 1087, z 2007 r. Nr 75, poz. 493, Nr 176, poz. 1238, Nr 181, poz. 1286, z 2008 r. Nr 154, poz. 958, Nr 199, poz. 1227, Nr 201, poz. 1237, z 2009 r. Nr 18, poz. 97).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. Nr 77, poz. 695).

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 października 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb w warunkach naturalnych (Dz. U. Nr 176, poz. 1455).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną (Dz. U. Nr 168, poz. 1764).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313, z 2007 r. Nr 179, poz. 1275, z 2008 r. Nr 198, poz. 1226).
- Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz. U. Nr 220, poz. 2237).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz. U. Nr 45, poz. 433).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000 (Dz. U. Nr 94, poz. 795).